

TARINAPOLKU

eli vinkkejä kielellisen kipinän kirvoittamiseen

(0. – 2. lk)

Anne Karjula

SISÄLLYS:

TOIMITUS:

Liisa Hämäläinen

ETU- JA TAKAKANNEN KUVAT:

Mari Halonen

TAITTO:

Paula Karjalainen

JULKAISIJA:

Kuopion kaupunki

1. AJATUKSIA MATERIAALIN KÄYTTÄJÄLLE	3
2. LUOTTAEN JA KUUNNELLEN RYHMÄKSI	5
3. KÄYTÄNTÖJÄ ARKEEN	7
4. KIELELLISTÄ KUTITTELUA	9
5. TARINA JA LORU LIIKKUU	13
6. HYVÄ MUISTAA TARINATUOKIOTA SUUNNITELLESSA	16
7. SUKELLA SATUUN – IDEOITA TARINATUOKIOIDEN TUEKSI	17
8. RIIMIT RULLALLE JA SADUT SANKOON – sadutusta, lorutusta ja erilaisia kaavoja	22
9. KALEVALA	26
10. LÄHTEET JA VIRIKKEET:	29

LIITTEET

30

1. Arvontaloruja
2. Loruja narunhyppääjille
3. Loitsuja
4. Puheharjoituksia
5. Kille Kielinen
6. Savon murre sanoja
7. Täydennettävät riimit
8. Kalevalasta poimittuja outoja sanoja
9. Kalevala-verbejä
10. Kirjavinkit
11. Musiikkivinkit

1. AJATUKSIA MATERIAALIN KÄYTTÄJÄLLE

Sanat ovat ikkuna sinnekin, minne jalan emme pääse.

Jokaisella lapsella on tarina kerrottavanaan. Jo esikoululaisista suurimmalla osalla on **käsitys siitä, millainen tarinan kuuluisi** olla tai millainen on **oikea** tarina. Totuus on kuitenkin se, ettei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa kertoa tarinaa. Tarina voi olla kuva tai muutamiin sanoihin sisältyvä tunnelma, tarina voi olla lempeä lausahdus tai useita sivuja käsittävä seikkaperäinen selostus. Tarinalle voidaan asettaa raamit, mutta aina se ei ole välttämätöntä. Etenkin tarinan-kerronnan alkutaipaleella on tärkeää navigoida esiin se rohkeus, joka kantaa ensimmäisen sanan, ensimmäisen lauseen yli aina kokonaiseen kertomukseen saakka. Näitä ensimmäisiä askelia ottavalle lapselle on turha luoda oikeassa olemisen paineita tai esittää seikkaperäisiä selostuksia tarinan oikeasta muodosta: syntyvä tarina on juuri sellaisenaan hyvä – oikeanlainen.

Tarinapolun harjoituspaketti on koottu siten, että sen harjoitukset rohkaisevat eritasoisia lapsia tutustumaan kieleen ja tarinoihin sekä lopulta tuottamaan tarinoita itse. On lohdullista ymmärtää, että jo kyky kuunnella tarinaa - kyky

luoda mielikuvia - kertoo ehtymättömistä mahdollisuuksista kertoa myös omia tarinoita. Kerromusta kuunteleva lapsi kehittää kertomisen ja kuvittelun taitoa kaikessa hiljaisuudessaan, ja kuvittelun myötä vahvistuva empatiakyky antaa lapselle erinomaiset eväät inhimilliseen kanssaelämään ympäröivän maailman kanssa.

Tärkein seikka lapsen tarinoinnin taipaleella on turvallisuuden tunne – luottamus ympäristöön ja ympärillä oleviin tovereihin sekä aikuisiin. Turvaverkon rakentamiselle on siksi hyvä antaa aikaa, ettei yksikään upea ajatus tai tarina jää lapsen lukkojen taakse kuulumattomiin. Turvallisuuden tunne syntyy ympärillä elävien ihmisten tuttuudesta ja yhteisistä myönteisistä kokemuksista. Tämän perustuksen rakentamisen tueksi olen kerännyt harjoituspaketin alkuun muutamia toimivaksi todettuja luottamus- ja tutustumisharjoituksia.

Käytäntöjä arkeen -osiossa olen esitellyt muutamien käytännöllisten rutiinien, jotka on helppo ujuttaa osaksi esikoululaisen ja pienten kou-

lulaisten perusarkea. Käytäntöjen luomisessa olen pyrkinyt paitsi kielen ja mielikuvituksen leikkiin, myös vaivattomuuteen: useimmat harjoituksista tai rutiineista eivät vaadi opettajalta tuntikausien valmistelua tai massiivisia materiaalihankintoja – monimutkaisten sääntöjen opettelemisesta puhumattakaan.

Harjoituspaketin loput sisällöt on avattu lyhyesti väliotsikoiden alla. Tarina ja loru liikkuu -osion liikuntaleikit avaavat mahdollisuuksia integroida kielellisiä ja kerronnallisia piirteitä liikuntatuokioille, Kielellinen kutittelu herättelee lapsen luontaista kielen ja tarinan tajua pienimuotoisesti ja paineita paisuttelematta, kun taas Riimit rullalle -osuu houkuttelee syvempään työskentelyyn itse luotujen tarinoiden ja loruun parissa. Syvemmälle myös satujen ja runojen ytimeen pääsee Sukella satuun -osion tarjoamalla työkaluilla. Huomaathan, että tehtävien lomassa on runsaasti myös kirjavinkkejä!

Parhaimmillaan tarinapolun paketti toimii opettajalle karttana uudenlaisten toimintatapojen

löytöretkellä tai jo tuttuja hyväksi havaittujen tarinaitojen vahvistajana. Lapselle harjoitukset tarjoavat rohkaisevan ja innostavan polun kohti kiehtovaa kirjallisuuden, kuuntelemisen, kirjoittamisen ja kertomisen maailmaa.

Kuten sanottu: ”Sanat ovat ikkuna sinnekin, minne jalan emme pääse”.

Ja jotta tarinoidemme taikavoimaiset juuret eivät unohtuisi, Kalevala-paja tarinapolun lopussa levittää poikkitaiteelliset pitkospuut kohti suomalaisten tarinoiden syntymaita – Kalevalan kankahia, Pohjolan periä.

2. LUOTTAEN JA KUUNNELLEN RYHMÄKSI

Harjoituksia, jotka sopivat erityisesti lukuvuoden alkuun. Työkaluja tutustumiseen, kuunteluun ja yhteisen rytmin etsimiseen.

TAITEILIJANIMI

- Istutaan piirissä
- Vuoro kiertää lapselta toiselle
- Kukin lapsi vuorollaan saa keksiä jonkin taiteilijanimen itselleen
- Taiteilijanimi luodaan siten, että liitetään oman etunimen alkukirjaimella alkava sana oman nimen loppuun tai alkuun
- Esim. Rauni Rausku, Hillitön Hilma, Karkki Kalevi

+ EXTRA:

- » Kun kaikki ovat keksineet itselleen nimet, jokainen saa keksiä itselleen (taiteilijalle) oman liikkeen
- » Liikkeet esitellään vuorotellen ja ryhmä toistaa aina ääneen esittelyssä olevan nimen sekä toistaa liikkeen (vastaa esittelijälle)

PEILIHARJOITUKSET

1. HARJOITUS: PAREITTAIN

- Toinen on ensisijainen liikkuja, tekijä (ehkä jokin satuhahmo)
- Toinen on peilikuva, joka seuraa ensimmäisen liikkeitä
- Seisovat vastakkain ja asettavat avatut kämmenensä kuvitellulle peilipinnalle, joka on heidän välissään
- Kädet eivät kosketa toisiaan, mutta ovat hyvin lähekkäin
- Osat vaihtuvat jonkin ajan kuluttua
- Harjoituksen taustalla voi käyttää rauhallista musiikkia

2. HARJOITUS: KASVOPEILI

- Parista toinen ilmeilee ja toinen toimii peilinä
- Osat vaihtuvat jonkin ajan kuluttua

+ HUOM!

- » *Oppilaille on hyvä korostaa, että liikkeiden täytyy olla riittävän hitaita, jotta ”peili” pysyy mukana.*

+ KIRJAVINKKI!

- » *Grimm: Lumikki (Kerro, kerro kuvastin...)*
- » *Leena Laulajainen: Kuningaskalastajan peili, luku 2.*
- » *Stanislav Marijanovic: Kotihirviöiden käsikirja, luku Ihallis Narkimo (peilihirviö)*

SEITTI

Tarvikkeet: iso lankakerä tai narukerä

- Leikkijät istuvat piirissä
- Lapset miettivät hetken, mikä esine tai eläin kuvaa itseä parhaiten (Haluaisin olla...)
- Opettaja on mukana piirissä lankakerä kädessään
- Opettaja kertoo esineensä/eläimensä ja miksi valitsi juuri tämän eläimen/esineen
- Tämän jälkeen hän ottaa kiinni langan päästä ja heittää kerän jollekin oppilaalle
- Lanka jää heittäjän käteen ja vain kerä kiertää piirissä ja pienenee matkalla
- Jokainen oppilas kertoo esineensä/eläimensä ja jotakin valinnastaan
- Leikki jatkuu niin kauan, että kaikki ovat saaneet kerän ja kertoneet jotakin itsestään
- Lopuksi opettaja tekee yhteenvedon, mitä yhteistä ryhmällä oli ja miten erilaisia ryhmän jäseniä tämä yhteinen seitti yhdistää
- Lanka puretaan takaisin palauttaen mieleen jokaisen eläin/esine

+ EXTRA:

- » Oppilaat piirtävät itseään kuvaavan esineen/eläimen
- » Kootaan luokan seinälle esineiden/eläinten ”luokkakuva”

ÄITI- JA LAPSIPINGVIINI

- Asettaudutaan tilassa mahdollisimman laajalle
- Jokainen oppilas on ”äitipingviini” tai ”isäpingviini”
- Kokeillaan aluksi liikkumista tilassa pingviininä
- Taustamusiikki: Pingviinien matka (soundtrack)
- Kukin äiti-/isäpingviini valitsee ryhmästä ketnet tahansa omaksi poikasekseen, mutta ei ilmaise valintaansa millään tavoin muulle ryhmälle
- Kukin äiti-/isäpingviini yrittää päästä mahdollisimman lähelle omaa poikastaan
- Pingviinit pysyvät koko ajan pienessä liikkeessä, vaikka pääsisivät poikasensa luo
- Pingviinit liikkuvat hitaasti ja hyvin lyhyin askelin jalat yhdessä, joten juokseminen ja ryntäily ei ole mahdollista
- Kun liike on saavuttanut tasaisen rauhallisen ”sykkeen”, voidaan lopettaa harjoitus
- Voidaan toistaa harjoitus ja haastaa valitsemaan joku toinen poikaseksi tällä kertaa

+ KIRJAVINKKI!

- » Parvela, Timo: Hilma ja pingviini (Pingviinin matkassa voi oppia myös käytöstapoja)

RYTMIHARJOITUKSIA PIIRISSÄ

- Opettaja taputtaa/tömistää piirissä tai luokan edessä valitsemiaan helppoja rytmejä
- Oppilaat toistavat kaikuna
- Rytmit alussa enintään 4/4 tahti kerrallaan (esim. TAA-TAA-TI-TI-TAA)
- Oppilaiden kehittyessä rytmit muuttuvat haastavammiksi ja rytmeissä voidaan sekoittaa taputuksia ja tömistyksiä sekä käyttää koko kehoa mielikuvituksen mukaan

+ VINKKI!

- » *Kun harjoitus on luokalle kyllin tuttu, se toimii erinomaisesti välipalana levottomaksi yltyneen luokan hiljentämiseen: opettaja ryhtyy vain taputtamaan jotakin rytmiä ja jatkaa kunnes yksi toisensa jälkeen ryhtyy toistamaan rytmin kaiku. Jatketaan, kunnes jokainen oppilas on yhtynyt kaikuun ja rauhoittunut.*

3. KÄYTÄNTÖJÄ ARKEEN

Ideoita ja käytäntöjä, joita voidaan helposti juurruttaa esikoulun arkeen kielellisen kiinnostuksen ja sanaleikkien ylläpitäjäksi.

RUNO AAMUN AVAAJANA

- Opettaja valitsee jokaiselle kuukaudelle lyhyen runon tai lorun teeman, vuodenajan tms. mukaan
- Aloittakaa jokainen eskari-/koulupäivä lausumalla yhdessä kuukauden runo
- Lausukaa runoa eri päivinä eri tavoin: rytmittellen käsin ja jaloin, kuiskaten, kovalla äänellä, piirrellen kaaria ja kuvia ilmaan jne.
- Vuoden lopussa lapsilla on omassa ”runopankissaan” useita runoja ja loruja

+ VINKKI!

- » Kerätkää vuodenaikarunot kirjaksi tai loru-korteiksi kuukausi kerrallaan. Liimataan runo omaan vihkoon/korttiin, johon lapsi tekee kuvituksen kunkin kuukauden kohdalle.

+ KIRJAVINKKI!

- » Jaatinen, Sanna (toim.): Neulaspolku (vuodenaikarunoja)
- » Sironen-Hänninen, Sirpa: Ipanakerä (mm. loruja arkeen, juhlaan ja vuodenaikoihin)
- » Tiitinen, Esko-Pekka: Opri-Kissan onnenvuosi (runo joka kuukaudelle)

SYNTYMÄPÄIVÄRUNO

- Lapset valitsevat/keksivät itse ryhmän yhteisen syntymäpäivärunon, joka luetaan tai lausutaan yhdessä syntymäpäiväsankarille
- Runoja voi olla myös kaksi, joista oppilaan itsensä valitsema runo lausutaan yhdessä
- Halutessaan opettaja voi etsiä kullekin oppilaalle oman oppilaan luonteeseen, harrastuksiin tms. liittyvän runon, jonka opettaja lukee oppilaalle annettavasta syntymäpäiväkortista

+ KIRJAVINKKI!

- » Tittamari, Marttinen (toim.): Onnenpäiviä (runoja juhliin)
- » Tittamari, Marttinen: Elsan ja Eetun temppulina (paljon nimirunoja)

SANALEIKKEJÄ ULOSLÄHTÖÖN YMS.

- Hän, jonka nimessä esiintyy O-kirjain, saa...
- Hän, jonka nimi alkaa Kissan kirjaimella...

AA-AA-APA-TEE-ALLIS-KUKKO-APSI

- Nimileikki, joka väännellään lapsen nimestä seuraavalla tavalla rytmikkäästi:

TIMO > Timo-tii-tipa-tee-tillis-kukko-tipsis
VEERA > Veera-vee-vepa-tee-vellis-kukko-vepsis
OULA > Oula-oo-opa-tee-ollis-kukko-opisis
ANNE > Anne-aa-apa-tee-allis-kukko-apsis

- Opettaja voi tehdä lorun jokaisen oppilaan nimellä esim. ulos lähtiessä, töitä tai papereita jakaessa jne.

KONTINKIELTÄ

- Kontinkielellä voi tehdä nimi- ja sana-arvoituksia kääntämällä sanaparin nurinpäin:

TIMO = Timo kontti – Komo Tintti,
VEERA = Veera kontti – Koora Ventti
KIRJA = kirja kontti – korja kintti
PATTERI = patteri kontti – kotteri pantti

- Opettaja voi vääntää jokaisen lapsen nimen kontinkielelle esim. lähettäessään oppilaat yksitellen pukemaan tai tehtäviä ja tarvikkeita jakaessa

- Lapset voivat vääntää kontinkieliset nimet kaikista perheenjäsenistään, lemmikkieläimistään yms.
- Lapsia voi myös kannustaa juttelemaan kontinkielellä kun se alkaa sujua

+ VINKKI!

- » *Mihin tahansa satuun tai tarumaailmaan voidaan luoda tällä periaatteella omaa kieltä.*
- » *Esim. unimaan nimet: Arttu Uni = Urttu Ani, Kaisa Uni – Uisa Kani jne.*

ARVONTALORUT

- Helppo tapa juurruttaa hokemia ja loruja luokan arkikäyttöön sekä valita lapsia eri tehtäviin puolueettomasti

+ KIRJAVINKKI!

- » *Helakisa, Kaarina (toim.): Suomen lasten runotar (arvontalorut s. 41–48)*
- » *Lipponen, Ulla (toim.): Kuukernuppi (arvontalorut s. 79–91)*

+ EXTRA:

- » *Keksikää luokassa omia arvontaloruja!*

LORUPUSSI

LORUPUSSIN VALMISTUS:

- Jokainen lapsi valitsee kotitehtävänään (tai luokassa yhdessä etsien) jonkun mieleisen lorun tai runon, johon liittyvän kuvan hän piirtää ja värittää annetulle pienelle paperille/pahville (esim. A6)

- Opettaja kirjoittaa koneella runon ja tulostaa sen sopivan kokoisena korttiin
- Runo liimataan kortin/kuvan taakse ja kortti laminoidaan
- Kaikki runokortit laitetaan yhteiseen runopussiin tai laatikkoon
- Keksikää lorulootalle tai runopussille nimi sekä hokema
- Runot voidaan kirjoittaa tavutettuina, jolloin lukutaitoiset lapset voivat käyttää lorupussia itsenäisesti

LORUPUSSIN KÄYTTÖ:

- Lorupussi tai runolaatikko sopii erityisen hyvin siirtymätilanteisiin
- Muutama lapsi voi esim. tunnin aluksi/lopuksi ottaa satunnaisesti pussista kortin, ja opettaja lukee luokalle kortissa olevan runon
- Kun runot alkavat olla tuttuja, lapset saavat kuvasta arvata mikä runo on kyseessä, ja yrittää itse muistella miten runo menee

+ EXTRA:

- » *Kukin lapsi voi tehdä vuoden mittaan itselleen tai kotiin lahjaksi lorupussin esim. luokassa opetelluista aamurunoista*
- » *Runokortit tehdään aina uuden aamulorun esittelyn yhteydessä ja lorupussi/lorulaatikko valmistetaan käsitöissä*

KUVAPÄIVÄKIRJA

- Kukin lapsi saa vuorollaan viikonlopun koti-tehtäväksi piirtää esikoulu-/kouluviikon tapahtumista
- Piirros voi olla myös sarjakuva
- Mikäli lapsi osaa kirjoittaa, hän voi halutesaan kirjoittaa joitakin sanoja kuluneesta viikosta
- Lapsi saa itse valita tapahtumat, jotka nostaa viikosta esiin
- Lasten päiväkirjasivut kootaan vuoden kuluessa yhteen kansioon aikajärjestyksessä, jolloin kaikki oppilaat ovat yhdessä luoneet päiväkirjan kouluvuoden kulusta
- Vuoden lopuksi voidaan käydä päiväkirjan kera yhdessä läpi vuoden aikana tapahtuneita ja opittuja asioita

+ HUOM!

- » *Kukin päiväkirjan tekijä saa mukaansa aina muutaman paperin (vahva, A4) koulusta, jotta päiväkirjasta tulee yhtenäinen ja siisti!*

4. KIELELLISTÄ KUTITTELUA

Pieniä ja keskisuuria pelejä ja harjoituksia tunnin alkuun, loppuun, välipalaksi, virikkeeksi ja alkukoukuksi. Kielelliseen kutitteluun voi jäädä myös koukkuun ja viipyä villeissä sanaseikkailuvesissä hieman pidempään...

KILLE KIELISEN SUURSIIVOUS eli suujumppa

- Leikki ohjaa lapsen tutkimusmatkalle suuhun ja vahvistaa suun motoriikkaa

Siivousohjeet liitteessä

+ KIRJAVINKKI!

- » Hakamo, Maija-Leena: Puhekuplia (lisää kieli-
leikkejä ja suujumppaa)

PUHEHARJOITUKSIA

- Tehkää puheharjoituksia nopeasti, hitaasti, kuis-
kaamalla, huutamalla, jättiläisenä ja itikkana
- Puheharjoituksia on hyvä tehdä piirissä seis-
ten, jolloin ääni kulkee paremmin

- Liikkuminen harjoitusten tahtiin rentouttaa
lihakset ja puhe-elimet
- Keksikää itse harjoituksiin erilaisia liikkeitä
ja liikesarjoja

Puheharjoituksia liitteessä

+ KIRJAVINKKI!

- » Hakamo, Maija-Leena: Puhekuplia (lisää kieli-
ja sanaleikkejä sekä suujumppaa)
- » Pakkanen, Kaija: Leikkimökin runokoppa (ään-
nerunoja s.38–39)

RIIMIEN TÄYDENTÄMINEN

- Opettaja lukee muutamia runoja, joissa esiin-
tyy riimipareja
- Maistellaan riimejä ja mietitään, miten ne
tunnistaa
- Lapset keksivät valmiisiin hokemiin tai kas-
kuihin riimipareja

- Opettaja hyväksyy ns. epäsanatkin, mikäli sa-
nat ”rimmaavat” annetun sanaparin kanssa
- Lopuksi voidaan miettiä syntyneille ”epäsa-
noille” merkityksiä

Valmiita riimipareja liitteessä

+ KIRJAVINKKI!

- » Beskow, Elsa: Sessen seikkailu (täydennettävät
riimit)
- » Beskow, Elsa: Hattulan väki (täydennettävät
riimit)
- » Hakamo, Maija-Leena: Puhekuplia (kielileikkejä)
- » Marttinen, Tittamari: Voiko tuulipuvussa lentää
(kieliriemua ja sananhelinää)

+ PELIVINKKI!

- » Oppi&Ilo, WSOY: Rimmaako?

TARKOITTAAKO SE JOTAKIN?

Tarvikkeet: vanhoja sanoma- ja aikakauslehtiä, liimaa, sakset, paperia

- Lapset leikkaavat yksin tai ryhmissä joukon pitkiä sanoja sanomalehdistä tai aikakauslehdistä
- Esim. otsikoista ja mainoksista löytyy sanoja isommilla kirjaimilla
- Lapset leikkaavat sanat osiin (kirjaimiksi tai ”tavuiksi”)
- Lapset liimaavat kirjaimet paperille ha-luamassaan järjestyksessä niin, että lopputulos näyttää sanalta
- Opettaja lukee uudet sanat ja maistellaan niitä yhdessä
- Keksitään sanoille selityksiä yhdessä

ARVOITUKSET

- Erilaiset arvoitukset ja kompakysymykset sopivat hyvin esim. tunnin alkuun tai napakaksi lopetukseksi
- Antavat sopivasti purtavaa myös leikkimielisinä kotitehtävinä

+ KIRJAVINKKI!

- » Pakkanen, Kaija: Arvaas mikä! (arvoituksia)
- » Perttula, Pirkko-Liisa (toim.): Kultakala karusellissa (arvoituksia)
- » Perttula, Pirkko-Liisa (toim.): Sammakko hammaslääkärissä (arvoituksia)
- » Itkonen, Jukka: Krokotiili hikoaa (muutamia eläinloruja, jotka sopivat arvoitukseksi)

LOITSUT

- Opettaja lukee luokassa muutaman valitsemansa loitsun
- Keskustellaan luetuista loitsuista
- Entisaikaan tavallinen kansa käytti loitsuja metsään mennessään, parantajat loihtivat umpeen vuotavat haavat ja lisäsivät loitsuillaan lääkkeiden tehoa
- Kalevalassa mahtava tietäjä Väinämöinen ja velho Pohjan Akka harvahammas käyttivät loitsuja apuna kaikessa mahdollisessa kanteleen rakentamisesta sodankäyntiin
- Pohditaan, ketkä nykypäivänä tarvitsevat loitsuja, ja mihin niitä käytetään (esim. taikureiden taikasanat)
- Mitä taikasanoina itse tiedät?
- Loitsuja käytettiin entisaikaan helpottamaan elämää, mutta mitkä asiat helpottavat nykyisin elämää?

Loitsuja liitteessä

+ KIRJAVINKKI!

- » Havas, Paula: Loitsukirja (muinaisia suomalaisia loitsuja)
- » Helakisa, Kaarina: Niille joilla on nauravat korvat (kokoelmassa useita loitsuja)
- » Pispala (os. Löytty), Kaija: Prinssi Pipariksi (kokoelmassa useita loitsuja)

+ VINKKI!

- » Keksikää itse taikasanoina ja loitsuja eri tilanteisiin! (Esim. Opettajan Lepytysloitsu, Kiukkuloitsu jne.)

Ohjeet Riimit rullalle -osiossa

MURREPUSSI

- Murrepussi on kankainen pussukka tai pieni pahvilaatikko, johon on laitettu kymmeniä murre sanoja ja -sanontoja omalta kielialueelta
- Korttien toisella puolella on suurin kirjaimin kirjoitettuna murre sana, toiselta puolelta löytyy sanan selitys pienemmällä kirjaimilla kirjoitettuna

MURREPUSSIN KÄYTTÖTAPOJA:

1. Sananselitystä:

- » Kukin lapsi vuorollaan saa nostaa pussista kortin, jonka opettaja lukee
- » Maistellaan yhdessä sanaa ja sen äänneitä
- » Mietitään yhdessä mitä sana voisi tarkoittaa
- » Arvailu ja hassuttelu on toivottavaa
- » Lopuksi opettaja kertoo sanan alkuperäisen tarkoituksen, mikäli se ei ole tullut jo esille

2. Kotitehtävä:

- » Kukin lapsi nostaa pussista murrekortin, jonka sanaan hänen täytyy etsiä kotona selitys yhdessä vanhempien tai isovanhempien kanssa
- » Huom! Kortin toisella puolella ei saa vielä lukea tässä vaiheessa sanan alkuperäistä selitystä
- » Oikean vastauksen löytyminen ei ole tärkeintä vaan etsiminen, kielellinen hulluttelu
- » Kotitehtävä puretaan luokassa sanoista ja keksityistä selityksistä keskustellen
- » Lisätehtävänä lapsi voi etsiä sanan myös jollakin muulla murteella/muilla murteilla

Savolaisia murre sanoja liitteenä

+ KIRJAVINKKI!

- » Vepsäläinen, Pekka: *Aena kun silimä välttää*
- » Eskelinen, Unto: *Tavvoo savvoo*

KETJUREAKTIO

- Keksitään hassuja väittämiä piirissä:

Mitä tapahtuu, jos äiti nauraa?
Jos äiti nauraa, isä haukottelee.

Mitä tapahtuu, jos isä haukottelee?
Jos isä haukottelee, tuoli kaatuu.

Mitä tapahtuu, jos tuoli kaatuu?
Jos tuoli kaatuu, koira heittää kuperkeikan... jne.

ÄÄNET ESIIN

- Opettaja sanoo erilaisia ääniä ja äänen lähteitä
- Lapset saavat matkia ääniä yhteen ääneen, kukin haluamallaan tavalla
- Esim. auton pörinä, tuulen suhina, läpsytys, maiskutus, porina, rapistelu...

SANOJEN OMINAISUUDET

- Opettaja lukee Uno Kailaan runon Sanat
- (Tämän runon haluaisin kuulla 2, s. 458)
- Keskustellaan sanoista ja niiden ominaisuuksista
- Voiko joku sana merkitä toiselle hyvää ja toiselle pahaa, toiselle kylmää, toiselle lämmintä?

- Pohditaan yhdessä, mitkä sanat voisivat olla:
lämpimiä
kylmiä
terveellisiä
pelottavia
hykerryttäviä
hirviömäisiä
huvittavia
jännittäviä
vanhanaikaisia

NURINKURIN SÄÄNNÖT

- Keskustellaan säännöistä
- Missä yhteydessä on perinteisesti sääntöjä? (pelit yms.)
- Miksi on olemassa kirjoittamattomia kohteliaisuussääntöjä, sääntöjä ystävyydessä, koulussa
- Luodaan omalle luokalle käytössäännöt oppilaiden ehdotusten pohjalta ja keskustellaan samalla siitä, mitä hyvää säännöillä saadaan aikaan
- Luodaan omalle luokalle nurinkurinsäännöt, ja kuvitellaan, mitä tapahtuisi, jos luokassa alettaisiinkin noudattaa niitä
- Asettakaa oikeat ja nurinkuriset säännöt luokkaan esille rinnakkain

+ KIRJAVINKKI!

- » Babette Cole: *Lady Lupiinin käytösopas*
- » Parvela, Timo: *Hilma ja pinguini*

SATUKIRJEENVAIHTO

Tarvikkeet: ruuduton vihko ja iso kirjekuori, kynä

- Alkakaik satukirjeenvaihtoon omassa ryhmässä tai päiväkodin/koulun eri ryhmien kesken
- Esikouluikäisten tai luku- ja kirjoitustaidottomien kanssa satukirjeenvaihtoa voidaan tehdä opettajaohjoisesti koko ryhmän kanssa tai yksilö-/parityöskentelynä opettajan ohjauksessa
- Opettaja lukee jo kirjoitetun tarinan ja kirjoittaa tarinalle jatkoa lapsen sanelun mukaan

SATUKIRJEENVAIHDON ETENEMINEN:

- » Yksi lapsi aloittaa tarinan: "Olipa kerran... jne."
- » Lapsi kertoo ja opettaja kirjoittaa tarinaa eteenpäin n. 1–4 lauseen verran
- » Oppilas voi halutessaan piirtää lisäksi tilanteeseen liittyvän kuvan
- » Vihko ja kynä siirtyvät kirjekuoreessa seuraavalle, joka lukee kirjoitetun tarinan ja jatkaa sitä 1–4 lauseella
- » Kirje voi kulkea esim. erillisenä kotitehtävänä, jolloin vanhemmat voivat auttaa jo kirjoitetun tarinan lukemisessa, mikäli oma taito ei vielä riitä
- » Kun yksi tarina loppuu, voidaan aloittaa samaan vihkoon uusi
- » Tarinat voivat olla pitkiä tai lyhyitä, perinteisiä tai absurdeja
- » Opettaja lukee valmiin tarinan luokalle ja näyttää kuvat
- » Keskustellaan tarinan syntymisestä ja rakenteista

MUUNNELMA:

Satukirjeenvaihtoa voidaan myös harjoittaa koko päiväkodin tai koulun projektina, jolloin kukin ryhmä/luokka yhdessä jatkaa tarinaa eteenpäin. Syntyneet sadut voidaan lukea yhteisessä aamunavauksessa tai juhlassa.

+ VINKKI!

- » Ennen satukirjeenvaihtoon ryhtymistä kannattaa käydä keskustelu Mistä sadut tulevat?

Ohjeet Ideoita tarinatuokioiden ja loruhetkien tueksi -osiosta

5. TARINA JA LORU LIIKKUU

Liikunnallisia harjoituksia, jotka tarvitsevat isomman tilan tai soveltuvat liikuntatunnille.

KUVAPATSAAT

- Opettaja lukee valitsemansa sadun/kertomuksen
- Sadun/kertomuksen lukemisen jälkeen lapset lähtevät kulkemaan vapaasti tilassa
- (opettaja soittaa rytmikkäästi esim. kehärumpua tai triangelia taustalla)
- Opettaja lopettaa soiton ja antaa yhden sanallisen vihjeen kertomuksen hahmosta/tilanteesta/tunnelmasta.
- Lapsi jähmettyy patsaaksi, joka esittää annettua hahmoa/tunnelmaa/tilannetta.
- Aiheita/vihjeitä voi olla kertomuksesta riippuen, esim. vihainen karhu, koulumatka, keiju-kaisen taika, ihana tuoksu, velho työssään jne.
- Lapsi vapautuu patsaasta äänen jatkuessa ja voi jatkaa vapaata kulkemista kävellen
- Harjoitus toistetaan tekemällä useita erilaisia patsaita
- Lapsille on hyvä korostaa, että oikeita vastauksia ei ole, vaan jokainen voi ilmaista aiheita haluamallaan tavalla

SATUHAHMOT LIIKKEELLE

- Lapset kulkevat vapaasti tilassa rauhallisesti kävellen
- Opettaja voi soittaa rytmisoittimilla liikkeen sopivaa rytmiä
- Opettajan ohjeiden mukaisesti kokeillaan erilaisia tapoja liikkua
- Jalat ovat raskaat/kevyet, kävellään mahdollisimman pienenä/isona, madellaan, kävellään kyykyssä, hypitään, mennään nenä edellä, pepu heiluen, kuljetaan ylväästi liikuttamatta päätä, kuljetaan karhukävelyä, nelinkontin...jne.
- Aiemmin valitusta sadusta tai runokirjasta valitaan muutama hahmo, joille etsitään yhdessä sopivia tapoja liikkua
- Kokeillaan jokaisen valitun hahmon olemusta ja liikkumista/kävelyä
- Opettaja tukee liikkumista rytmisoittimin tai osa oppilaista saa soittaa
- Kun lapset tuntevat eri hahmojen ”soittoäänien”, voidaan vaihdella hahmoja lennossa soiton vaihtumisen mukaan

+ KIRJAVINKKI!

- » Ruohonen, Laura: *Allakka Pullakka (tyyppejä ja otuksia)*
- » Ruohonen, Laura: *Yökyöpelit (tyyppejä ja otuksia)*
- » Marijanovic, Stanislav: *Kotihirviöiden käsikirja (kotihirviöitä ja otuksia)*
- » Marijanovic, Stanislav: *Kotihirviöiden perheopas II (kotihirviöitä ja otuksia)*

KANNUSTUSHUUTO

- Keskustellaan, millaisia kannustushuutoja opilaat tuntevat ja mitä varten niitä on olemassa
- Mitä kannustushuudot sisältävät? Onko rytmiä, riimiä? Ovatko huudot lyhyitä vai pitkiä?
- Pitääkö kaikkien huudon sanojen olla oikeita sanoja, vai voiko huudossa olla huudahduksia?
- Millainen on reilua kannustamista ja mikä menee huonon urheiluhengen puolelle?
- Voiko kannustushuutoon liittyä koreografia?
- Keksitään oma kannustushuuto jollekin satuhahmoryhmälle (peikot, keijut jne.)
- Huudon sävyä ja sanoja voi lähteä miettimään valittujen hahmojen olemuksesta

+ VINKKI!

- » Olemukseen saa hyvän otteen tekemällä harjoituksen Satuhahmot liikkeelle tai Tanssit eri hahmoihin liittyen

+ VINKKI!

- » Keksikää eri satuhahmoille jokin leikkimielinen viestikilpailu, jossa käytätte keksittyjä kannustushuutoja.

+ KIRJAVINKKI!

- » Knuttson, Gösta: Kiri kiri, Pekka Töpöhäntä

HYPPYNARULORUT

- Lapsilla on kautta aikojen ollut erilaisia loruja ja hokemia hyppynaruleikeissään
- Hypätkää narua liikuntatunnilla lorujen kera
- Anna oppilaiden opettaa toisille osaamiaan loruja

Hyppyloruvinkkejä liitteessä

TANSSIT ERI TARINOIHIN TAI HAHMOIHIN LIITTYEN

- Opettaja lukee valitsemansa sadun/kertomuksen
- Kukin lapsi valitsee kertomuksesta itselleen mieleisen hahmon/henkilön, TAI ryhmä yhdessä valitsee sadusta jonkun tietyn tapahtuman
- Lapset saavat tanssia musiikin tahdissa valitsemansa hahmon tanssin/valitun tilanteen tanssin (keijukaisen tanssi, nuotiotanssi, loitutusanssi)
- Aluksi lapsi ohjataan pohtimaan, miten hahmo liikkuu/miten tilanteessa liikutaan: raskaasti/kevyesti, nopeasti/hitaasti jne.
- Ennen tanssia voi tehdä harjoituksen Satuhahmot liikkeessä

Musiikkivinkkejä liitteessä

KUVAKIRJAN SIVU / ELÄVÄ VALOKUVA

- Luetaan piirissä tarina/satu tai lyhyt pätkä sadusta
- Pohditaan valokuvan /kuvan ominaisuuksia
- Mitä asioita voit nähdä valokuvassa/piirroskuvassa? Liikkuuko kuva ja näkyykö ilmeet ja tunteet?
- Tueksi voidaan katsoa myös satukirjan kuvia tai valokuvia
- Rakennetaan sadun tapahtumista kuvia asettumalla itse kuvan hahmoksi ja esineiksi
- Kuva voidaan luoda joko vapaasti tai yrittäen kopioida ”näyttämölle” jokin satukirjan kuva
- Yhteen kuvaan voi osallistua 3–4 lasta, jotta se pysyy kasassa
- Valitaan lapsille ennen kuvaan asettumista tarinasta hahmot, joita he esittävät kuvassa
- Asetutaan kuvaan yksi lapsi kerrallaan (Opettaja auttaa tarvittaessa)
- Lopuksi opettaja sanoo ”Katsotaan” ja laskee kolmeen: kuvan hahmot ja esineet jähmettyvät hetkeksi paikalleen (kuvaksi, valokuvaksi)
- ”Kiitos!” vapauttaa kuvan elämään ja lapset takaisin omille paikoilleen
- Tällä tavoin voidaan käydä läpi vaikka kokonainen satu (esim. kuva per päivä)

MUUNNELMA:

Kuvasta voidaan jatkaa liikkuvaksi kuvaksi siten, että kukin hahmo/esine/kasvi saa ottaa yhden yksinkertaisen liikkeen, jota toistaa kuvassa. (vrt. Kolmiulotteiset postikortit)

KIRJAIMIA OMASTA KEHOSTA

- Kokeilkaa jokaisen opeteltavan aakkosen kohdalla, miten sen saa tehtyä omasta kehosta
- Miten tehdään omasta kehosta pikkuruinen A tai iso S?

KIRJAIMIA RYHMISSÄ

- Muodostakaa ryhmissä ja koko ryhmän voimin eri kirjaimia lattialla maaten, seisoen, istuen ja joukkoa liikutellen
- Kokeilkaa, miten esim. S-muodostelma pääsee liikkumaan tai miten K-rykelmä pysyy kulkiessaan kasassa

ÄÄNTEIDEN JA ÄÄNNERUNOJEN MUKAAN LIKKUMINEN

- Lapset liikkuvat tilassa opettajan antamaa äännettä toistellen
- Millainen hahmo on esim. R, ja miten se liikkuu?
- Liikkuuko R liukuen vai pyörien?
- Millä tavoin R liikkuu nopeasti, millä tavoin hitaasti?
- Mikä eläin tai hahmo kukin kirjain voisi olla?
- Keskustelu voidaan käydä ennen liikkumista, tai kysymykset voivat vain vauhdittaa ja ohjata lasten toimintaa äänteen ääntämisen ja liikkumisen lomassa
- Useisiin kirjaimiin löytyy myös valmiita loruja, joita voidaan käyttää liikkumisen tukena

Katso erillisen liitteen loruvinkit ja puheharjoitukset!

6. HYVÄ MUISTAA TARINA- TUOKIOTA SUUNNITELLESSA

- Laatikaa oppilaiden kanssa yhdessä reilut säännöt tarinatuokiolle
- Valitse satu-/tarinahetkelle luokasta aina sama, suojaisa paikka
- Kun oppilaat istuvat ja oleilevat lattialla puolikaarella opettajan ympärille kerääntyneenä, on oppilaita helpompi hallita ja tarinalle syntyy oma rauhallinen tila.
- Myös opettaja voi istua lattialla - jakaa tarinan oppilaidensa kanssa.
- Huolehdi etukäteen, ettei luokkaan kohdistu ulkopuolisia häiriötekijöitä tarinahetken aikana. (Ei saa häiritä -lappu oveen ja tarkistus, että kaikki oppilaat ovat saapuneet eikä kenkään tarvitse lähteä kesken satutuokion hammaslääkäriin jne.)
- Aloita aina samalla tavalla. Kertaa esim. satuhetkeä koskevat säännöt.
- Sopikaa etukäteen näytetäänkö kuvakirjojen kuvat koko tarinan vai aukeaman päätteeksi.
- Lue rauhallisella ja selkeällä äänellä.
- Jätä kertomukseen lyhyitä taukoja, jotka antavat lapsen mielikuvitukselle tilaa.
- Pyri silloin tällöin ottamaan pikainen, mutta rauhallinen katsekontakti tarinan lomassa oppilaisiin. Levottomiin lapsiin voi ottaa katsekontaktia useammin.
- Vältä tarinan keskeyttämistä tai puhumista keskellä kertomusta. Mikäli levottomuus yltää, odota hiljaa tilanteen hiljenemistä.
- Lapset oppivat parhaiten rentoutumaan ja rauhoittumaan tarinatuokiolle, kun siitä tulee jokapäiväinen/-viikkoinen rutiini
- Kiireettömyys ja rauha ovat satuhetken ydin! Osoita olemuksellasi ja käytökselläsi että hetki on tärkeä, eikä sinulla ole kiire minnekään.

7. SUKELLA SATUUN – IDEOITA TARINATUOKIOIDEN TUEKSI

Näiden harjoitusten ja leikkien myötävaikutuksella voitte kurkistaa sisälle satuun tai antaa kirjan tarinoiden astua ulos kansistaan luokkahuoneeseen.

MISTÄ SADUT TULEVAT?

- Luetaan oppilaille Kaija Pakkasen runo Mistä sadut tulevat? (K. Pakkanen: Leikkimökin runokoppa, s.7)

KESKUSTELU:

- Mitä satuolentoja tiedät?
- Millaisia tapahtumapaikkoja ja maita on saduissa?
- Miten sadut alkavat ja päättyvät?
- Saduissa tapahtuu ihmeitä. Millaisia ihmeitä tiedät?
- Millaisia taikavoimia on saduissa ja mitä taikaluja tiedät?
- Mistä saduissa kerrotaan? Mitä saduista voi oppia?

+ VINKKI!

- » Opettaja voi kysymysten lomassa palauttaa oppilaiden mieliin kohtauksia klassisista ja kaikkien tuntemista saduista, jolloin oppilaiden on helpompi saada keskustelua aikaan.

+ KIRJAVINKKI!

- » Jänicke, Raili & Suominen, Oili: *Grimmin sadut I-III* (Tammi)
- » Luptin, Hugh: *Ihmesatuja eri maista*

+ EXTRA:

- » Tehkää yhdessä satu vapaasti kertoen tai jotakin kaavaa käyttäen.

Kaavoja ja harjoituksia sadun kerrontaan Riimit rullalle ja sadut sankoon -osiossa

LORUJA JA RUNOJA KOKO KEHOLLA RYTMITELLEN

- Keksi runoihin ja loruihin omia leikkejä ja liikesarjoja
- Runoihin sopivat rytmikkäät taputukset, tömistykset, kaaret, hyppy jne.
- Loruja on hauska leikkiä eri tavoin: hitaasti, nopeasti, laiskasti, tehokkaasti jne.
- Lausutaan runoja hiljaa, kovaa, jättiläisenä, hiirulaisena jne.
- Koko keho ja olemus mukaan!
- Lapsia voi kannustaa keksimään loruihin omiakin leikkejä

Liitteessä runokirjavinkkejä

JUONINAUHA/TARINAJANA

- Opettaja lukee ryhmälle valitsemansa tarinan, jossa on selkeät juonen käänneet
- Opettaja on pingottanut valmiiksi luokkaan pyykkinarun
- Tarinan käänneet kerätään narulle pyykkipojilla aikajanaksi lasten ehdotusten mukaan
- Opettaja auttaa kysymyksin
- Lopuksi tarina kerrataan ja jokainen pyykkipoika käydään läpi tarinan mukaisessa järjestyksessä

+ EXTRA:

- » Oppilaat piirtävät/maalaavat kuvan haluamaansa tarinan kohdasta ja kuvat ripustetaan pyykkipojilla narulle sarjakuvaksi.

TARINAKASSIT

- Opettaja lukee valitsemansa tarinan
- Opettaja on kerännyt valmiiksi tarinan eri vaiheisiin liittyviä kuvia ja esineitä, jotka oppilaat saavat asettaa tarinanmukaiseen järjestykseen
- **Huom!** Jotkut esineet/kuvat saattavat liittyä useampaan kohtaan tarinassa, joten ne voidaan asettaa useisiin eri kohtiin. Näistä esineistä voidaan myös sopia, että kuva/esine sijoitetaan sille paikalle, jossa se esiintyy ensimmäisen kerran tarinassa.
- Esineet/kuvat asetellaan yhdessä keskustellen opettajajohtoisesti luokan eteen/piiriin sisälle/pöydälle

TAI

- Esineet jaetaan lapsille
- Lapset asettautuvat esineineen luokan eteen tarinanmukaiseen järjestykseen
- Kun esineitä/kuvia hallussa pitävät lapset ovat löytäneet paikkansa janassa, voi muu ryhmä kommentoida ja liikutella esineitä jännällä keskustellen

+ EXTRA:

- » *Hahmotelkaa tarinalle erilaisia loppuja esineitä liikutellen!*

AUKKO TARINASSA

- Opettaja lukee oppilaille tuttua satua
- Opettaja pysäyttää tarinan ja oppilaat auttavat muutamalla sanalla tarinan jatkumaan
- Jo muutamasta sanasta opettaja jatkaa tarinaa
- Toistetaan useita kertoja

+ KIRJAVINKKI!

- » *Jänicke, Raija & Suominen, Oili: Grimmin sadut I-III (Tammi)*

LAIVA ON LASTATTU

- Tätä tuttua peliä voi pelata tutuista saduista tai tietyistä tarinasta löytyvillä asioilla
- Hyvä ”muistipeli”
- Voidaan vaikeuttaa lastaamalla laiva siten, että asiat lastataan tarinan aikajärjestyksessä

KUVAN ”ANALYSOINTIA”

- Satukirjoissa on usein kuvia satumaisista paikoista tai taianomaisista tapahtumista
- Katsokaa jotakin satukirjan kuvaa, ja pohtikaa yhdessä kuvan tunnelmaa
- Mitkä seikat tekevät kuvasta tietynlaisen? (Esim. pelottavan, haikean jne.)

+ EXTRA:

- » Tehkää yhdessä harjoitus Kuvakirjan sivu/Elävä valokuva.

Ohjeet löytyvät osiosta Tarina ja loru liikkuu.

MIELIKUVAMATKA HAHMON SILMIN

- Opettaja lukee valitsemansa lyhyehkön sadun
- Kun satu on luettu kertaalleen, lapset saavat valita kenen henkilön näkökulmasta opettaja kuvailee tarinan tapahtumia seuraavaksi
- Opettaja kertoo tarinan vapaasti tarinanmukaisessa järjestyksessä ja valitun henkilön näkökulmasta (Kuvaile tapahtumia kaikin aistein!)
- Jos tarina on lyhyehkö, voidaan tarina käydä läpi useamman henkilön silmin
- Keskustellaan siitä, miten tarina muuttui, kun tarinaa katsottiin eri henkilöiden silmin

+ VINKKI!

- » Erityisesti perinteiset eläintarinat vievät tämän harjoituksen siivittämänä moraalisien kysymysten ja toisen asemaan asettumisen äärelle.

+ KIRJAVINKKI!

- » Kauppila, Katriina (toim.): *Kaiken maailman eläinsadut*
- » Surojegin, Pirkko-Liisa (toim.): *Suomen lasten eläinsadut*

Harjoituksen ohjeet Tarina ja loru liikkuu -osiossa

KUUNTELE TARINA JA KEKSI ITSE NIMI

- Opettaja lukee lapsille ennestään tuntemattoman tarinan, mutta ei kerro tarinan nimeä
- Keksikää huvittava, pelottava, salaperäinen, yllättävä, vauhdikas otsikko kuullulle tarinalle

+ VINKKI!

- » Harjoitus sopii hyvin jatkokertomuksiin, kun lapset keksivät yksittäisille luvuille väliotsikot.

OMAT TOIVOMUKSET

- Monissa saduissa päähenkilö saa esittää kolme toivomusta
- Lukekaa jokin toivomussatu
- Mitkä toiveet oppilaat itse esittäisivät haltijalle tai lampunhengelle ja miksi?

- Mitä siitä seuraisi, jos toiveet toteutuisivat?
- Harjoitus on hyvä pohja moraaliselle pohdinnalle

+ KIRJAVINKKI!

- » *Tuhat ja yksi yötä* (Tarina Aladdinista ja taikalampusta)
- » *Lapsuuden satuaarre* (Väärin toivottu)
- » *Otavan suuri satukirja* (Kolme toivetta)
- » *Kunnas, Mauri: Hullunkurinen autokirja* (Kolme toivomusta)

KEKSITÄÄN UNI

- Luetaan joku loru tai satu unimaailmasta
- Keskustellaan unimaailmasta
- Millaisia unia kukin on nähnyt? Millainen on hyvä/paha uni?
- Opettaja saduttaa ryhmää aiheesta uni, ja kirjoitetaan pätkä kerrallaan yhteinen satu taukulle/paperille
- Piirretään yhteisestä unitarinasta kuva tai tehdään jostakin unihahmosta tikku-ukko
- (esim. pahvista ja jäätelötikusta)

+ EXTRA:

- » *Tehkää tikku-ukoilla nukketatteriesityksiä unimaasta!*

+ KIRJAVINKKI!

- » *Mörö, Mari: Hyvää tietä Hyssyymaahan* (loruja unimaailmasta)
- » *Tapola, Katri: Unilintu ja Uljas sankari* (sankaritarina Unimaasta)

KEKSITÄÄN SADULLE OMA LOPPU

- Opettaja lukee jonkun oppilaille entuudestaan vieraan sadun, josta hän jättää kokonaan lukematta tarinan lopun/loppuratkaisun
- Keksitään yhdessä sadulle erilaisia loppuja
- Lopuksi opettaja lukee alkuperäisen lopun tarinaan

+ KIRJAVINKKI!

- » *Percy, Graham: Satuja eri maista*

PARODIA

- Opettaja lukee oppilaille jonkun klassisen tarinan
- Keskustellaan tarinan henkilöistä ja heidän ominaisuuksistaan sekä tarinan tapahtumista
- Keskustelun jälkeen opettaja lukee parodioidun version samasta sadusta tai aiheesta
- Vertaillaan klassista ja parodioitua hahmoa ja tarinaa

- Mitä samaa ja mitä erilaista hahmot ja tarinat pitävät sisällään?

+ KIRJAVINKKI!

Sopivia tarinapareja:

- » Andersenin, Hans Christian: *Prinsessa ja herne*
- » Cole, Babette: *Eläköön prinsessa Hoksnoikka*
- » Timonen, Eija: *Riimurasia (Tarinoita noidista, peikoista ja muista oudoista olioista)*
- » Kunnas, Mauri: *Hui kauhistus!*

Lintuaiheinen kirjapari

- » Luetaan kuvauksia eri linnuista
- » Klinting, Lars: *Ensimmäinen lintukirjani*
- » Kunnas, Mauri: *Hullunkurinen lintukirja*

+ EXTRA:

- » Miettikää porukalla millainen olisi hullunkurinen opettaja, äiti tai poliisi ja keksikää, millaisia juttuja hän tekisi ja mihin kommelluksiin joutuisi. Opettaja kirjaa kertomuksen ylös.

LUONNONHENGET JA NYKYPÄIVÄN HAASTEET

Tarvikkeet: Luonnonmateriaaleja, liimaa, kamera

- Opettaja lukee lapsille etukäteen valitsemistaan suomalaisista luonnonhengistä

POHDITAAN YHDESSÄ:

- Mitkä asiat ovat kullekin luonnonhengelle tärkeitä?
- Millaisessa ympäristössä eri henget elävät?
- Mitä eläimiä elää kunkin hengen elinpiirissä?
- Mitä ja ketä kukin luonnonhenki palvelee?
- Mitkä seikat uhkaavat ja varjostavat nykypäivänä luonnonhenkien elämää?
- Miten ihminen omilla toimillaan voisi parantaa luonnonhengen elinolosuhteita?

LUODAAN OMAT LUONNONHENGET:

- Kerätään pihalta erilaisia luonnonmateriaaleja
- Pohjana voidaan käyttää esim. kaarnaa, keppiä tai kiveä
- Liimataan sammalta, ruohoa, hiekkaa, lehtiä yms. alustaan ja luodaan hahmo
- Nimetään henget ja pohditaan mitä kukin niistä suojelee
- Etsitään lähiympäristöstä kullekin haltijalle/hengelle paikka tai pesä, jossa se valokuvataan

+ HUOM!

- » Voit vaihtoehtoisesti soveltaa myös Kierrätys-hahmot -harjoituksen hahmon kaavaa!

+ EXTRA:

- » Luonnonhenkien tarinaa voidaan jatkaa eläytymällä itse hahmoksi ja laittamalla Satuhahmot liikkeelle sekä tanssimaan.

Harjoitukset löytyvät *Tarina ja loru liikkeelle* -osiosta.

+ KIRJAVINKIT!

- » Hjelt, Marjut: *Lumoava haltijakansa*
- » Hjelt, Marjut: *Taikametsä (s.68–82)*
- » Mervi Koski: *Suomalaisia haltijoita ja taruelentoja (s.21–95)*
- » Eero Ojanen: *Peikot, keijut ja haltijat (s.6–41)*

KIERRÄTYSHAHMOT (vaativa)

Tarvikkeet: A3 paperia, metalliromua, sekajätettä eli erilaisia muoviroskia, biojätettä eli helmiä tai juureksia sekä materiaalia luonnosta, pahvia ja keräyspaperia, kamera, saksia, (lankaa, rautalankaa, liimaa)

ALKUKESKUSTELU:

- Keskustellaan jätteiden lajittelemisesta
- Mallina on muutamia eri jäteastioihin kuuluvia jätteitä, joiden sijoituspaikkaa pohditaan yhdessä
- Pohditaan esimerkkitarinoiden äärellä, miksi jätteitä lajitellaan, ja mitkä jätteet aiheuttavat eniten ongelmia ihmisille, eläimille ja luonnolle

+ KIRJAVINKKI!

- » Nikkinen, Irja & Koivunen, Milla: *Kotimetsän paras kirja (ekoaapinen)*
- » Suonpää, Juha & Korte, Marja-Leena: *Taikaämpäri (kierrätys, jätteiden lajittelu)*

HAHMON RAKENTAMINEN:

- Tarkastellaan yhdessä Giuseppe Archimboldon maalaamia muotokuvia, joissa ihmisten hahmot rakentuvat erilaisista kukista, kasveista, astioista tms.
- Hahmojen rakentaminen voidaan toteuttaa pienissä ryhmissä tai tehdään 1–3 hahmoa yhdessä opettajan johdolla (yksi osa kerrallaan rakentaen)
 1. Aseta valkoinen A3 paperi pöydälle tai lattialle
 2. Kerää erilaisia esineitä ja jätteitä, joita haluat hahmollesi
 3. Asettele Hahmollesi jätteistä silmät, nenä, suu, korvat, ehkä hiukset, kaula...
 4. (Tee muotokuva materiaaleja hyväksi käyttäen)
 5. Opettaja valokuvaa kaikki hahmot ja ne asetetaan näytteille

HAHMON RAKENTAMINEN 2

- Rakennetaan vaihtoehtoisesti materiaalista patsas liimaten ja langalla/rautalangalla sitoen, kuten Luonnonhenget -harjoituksessa edellä.

LUODAAN HAHMOILLE ELÄMÄ :

(lapset vastaavat kysymyksiin, opettaja kirjaa ylös)

*Missä hahmo asuu?
Mille haisee/tuoksuu?
Miten äänтелеe?
Mitä syö?
Mitä harrastaa/tekee työkseen?
Mistä pitää ja mitä inhoaa?
Mitä löytyy hänen kaatopaikaltaan?
Mitä hän teki eilen?
Mitä hän ei tekisi mistään hinnasta?*

- Hahmojen valokuvat asetetaan näytteille henkilökuvauksineen

8. RIIMIT RULLALLE JA SADUT SANKKON – sadutusta, lorutusta ja erilaisia kaavoja

Sanapolkuja, joita pitkin voi löytää satujen salat ja runojen purot itsestään.

SADUTUS

- Sadutuksen ideana on kuunnella lapsen vapaata tarinaa
- Lapselle kerrotaan, että hänen kertomansa tarina kirjataan ylös ja hän saa sitä myös halutessaan muuttaa
- Lapsi kertoo tarinan ja se kirjataan ylös sellaisena kuin lapsi sen kertoo
- Lapsi saa kertoa juuri siitä asiasta ja aiheesta, josta hän juuri sillä hetkellä haluaa kertoa
- Lapsi saa heti kertomuksensa päätteeksi kuulla sanasta sanaan keksimänsä tarinan
- Lapsella on oikeus korjata kertomustaan tai muuttaa tarinan tapahtumia, jos hän haluaa
- Sadutuksen aikana yksi lapsi kertoo tarinaa, opettaja kirjaa ylös ja muut kuuntelevat
- Sadutusta voi myös kahden kesken tai pienemmässä ryhmässä

”Minun kertomukseni on arvokas ja kirjaamisen arvoinen”

- Sadutuksen keinoin onnistuu myös koko luokan tai pienryhmän yhteinen tarina. Tällöin harjoitus tehdään ns. Ketjukertomuksena, jota kukin täydentää vuorollaan.

OMA LOITSU

- Tehkää omia loitsuja erilaisiin tarinoihin tai tilanteisiin liittyen (kiukkuloitsu, nuhaloitsu)

ALKUSOINNULLISEN LOITSUN KAAVA:

- Valitkaa kirjain
- Keksikää 3–4 aiheeseen sopivaa sanaa, jotka alkavat valitulla kirjaimella
- (esim. N = NIPOTUS, NURINA, NUHTELU, NAURU)

- Loitsun loppuun keksitään huudahdus eli taikasana samalla kirjaimella (esim. NIIO-NII!)
- Toistetaan kolme kertaa valitut sanat koko ajan kiihtyen (nipotus, nurina, nuhtelu, nauru, nipotus...jne.)
- Loppuun huudahdus (Niio-nii!)
- Loitsu lausutaan piirissä toisiaan käsistä pitäen
- Loppuhuudon kohdalla irrotetaan kädet ja hypätään ilmaan
- Alas tullessa jähmetytään hetkeksi taika-asentoon ”patsaaksi”

+ KIRJAVINKKI!

- » Helakisa, Kaarina: Niille joilla on nauravat korvat (lorujen joukossa loitsuja)
- » Pispä, Kaija: Prinssi Pipariksi (lorujen joukossa loitsuja)

RUNO SAMASTA KIRJAIMESTA

- Luetaan Kaija Pakkasen runot Pillipiipari ja Tikan takit
- (K. Pakkanen: Leikkimökin runokoppa s.38–39)
- Keksitään yhdessä johonkin valittuun kirjaimen sanoja (sama alkukirjain)
- Keksikää myös hauskalta kuulostavia sanoja, jotka eivät tarkoita mitään (non sense)
- Kootaan yhdessä taululle runo valituista sanoista
- Hyvä harjoitus uuden kirjaimen esittelyyn
- + EXTRA:
 - » Tehkää yhteinen muotokuvaruno kaikista ryhmän lapsista siten, että kukin sanelee oman nimensä alkukirjaimella runoon yhden rivin ja opettaja kirjaa sen ylös.

TARINANKERRONNAN PERUSOHJE

- Seuraavasta perusohjeesta voi olla apua tarinan jäsentämisessä:
 1. Olipa kerran (nimeä kuka ja missä)
 2. Joka päivä (luo rutiini)
 3. Kunnes eräänä päivänä (tapahtuu jotain yllättävää)
 4. Siitä päivästä lähtien (luo uusi rutiini)
- Tämä on hyödyllinen kaava opettajajohtoiselle tarinankerronnalle
- Esitä kohdat 1-4 lapsille kysymyksen

7 LAUSEEN NOVELLI

- Myös seuraava kaava toimii kyselyperiaatteella pienten lasten tarinoiden jäsentäjänä:
 1. Mikä paikka ja miltä siellä näyttää?
 2. Kuka kuvailemassasi paikassa asuu?
 3. Mitä asukkaalle tapahtuu?
(yksi tai kaksi toisiinsa liittyvää asiaa)
 4. Mitä asukas sanoo? (repliikki)
 5. Kuka repliikin kuulee?
 6. Mitä kuulija vastaa? (repliikki)
 7. Mitä he tekevät yhdessä?
- + VINKKI!
 - » Tämä on vain yhdenlainen tapa rakentaa tarina. Etsi uusia kaavoja ja jatkakaa tarinointia!

AISTIHAVAINTOJA IKKUNASTANI

- Piirissä vuorotellen kerrotaan asioista, joita kukin voi nähdä oman kotinsa ikkunasta
- Oman kodin ikkunasta katsominen on voinut olla kotitehtävä
- Kuvitellaan myös eri aistein avautuvia maimia ikkunasta (ääniä ja hajuja, kylmän/lämpimän tuntemus tai lämpömittarin lukema)
- Lopuksi kukin saa piirtää ikkunan ja siitä avautuvan maiseman

MUUNNELMA:

- Kurkistakaa vaihtoehtoisesti jostakin kodin ikkunasta sisään ja kertokaa näkymistä.
- + EXTRA:
 - Havainnoista voidaan koota myös kullekin oma runo kaavalla:

Pihassa näen... / Ikkunassa...(näköhavainto)
Tuoksu... (tuoksuhavainto)
On... / ... (säähavainto)
Kuulen.../... (kuulohavainto, ääni)

+ VINKKI!

- » Vanha taulun kehys on mainio ”ikkuna”, jota voi piirissä kierrättää kertojalta toiselle.
- » Näin vahvistetaan mielikuvaa ikkunan näkymästä ja lapset jaksavat kuunnella toistensa kertomukset kun taianomainen talismaani (eli ikkuna) kiertää jokaiselle vuorollaan.

+ KIRJAVINKKI!

- » Katajavuori, Riina: Mennään jo kotiin (kertomuksia ja hienoja kuvia tavallisista kodeista)

YHTEISÖTARINA MUSIIKIN JA ÄÄNIEFEKTIEEN POHJALTA

(vaativa)

Tarvikkeet: CD-soitin, musiikkia, rytmisoittimia tai ääniefektejä levyiltä

- Rakennetaan yhteinen hahmo ja tarina musiikin ja ääniefektien synnyttämien mielikuvien pohjalta

HAHMO:

- Lapset istuvat lattialla piirissä
- Opettaja soittaa nauhalta valitsemansa kappaleen (esim. Anssi Tikanmäen kappaleen Savolainen metsä)
- Oppilaat kuuntelevat kappaleen omassa rauhassa, suljetuin silmin
- Ennen kappaleen soittamista opettaja kehoittaa lapsia kuvittelemaan musiikin aikana, kuka tai mikä hahmo kulkee (ja missä?)
- Keskustellaan oppilaiden mielikuvien pohjalta, millainen hahmo on kyseessä
- Luodaan neuvotellen yhteinen hahmo ja annetaan sille nimi
- Päätetään minne hahmo on menossa tai mitä hän on tekemässä

TARINA:

- Opettaja valitsee lapsista joukon, joille kullekin jaetaan yksi rytmisoitin, huilu tms.
- Jokainen lapsi vuorollaan saa improvisoida omalla soittimellaan lyhyen musiikinpätkän
- Muut lapset kuuntelevat

- Musiikin pätkän jälkeen mietitään yhdessä musiikin innoittamina, missä luokan valitsema hahmo kulkee, mitä tapahtuu, miten hahmo toimii
- Tarina etenee yhden ääniefektin siivittämänä vain yhden käänteen verran
- Voidaan käyttää apuna jotakin tarinan kaavaa (esim. Tarinan kertomisen kaava tai 7 lauseen novelli)
- Opettaja kirjaa syntyneen tarinanpätkän ylös
- Lopuksi tarina luetaan

+ HUOM!

- » *Tarina voidaan toteuttaa myös valmiiden ääniefektien pohjalta*
- » *Ääniefektit musavinkeissä*

+ EXTRA:

- » *Kun tarina on valmis, siihen voidaan tehdä soittajan ääniefektejä tai taustamusiikkia alkuperäisiä musiikinpätkiä muistellen.*

+ EXTRA 2:

- » *Lapset voivat myös tehdä yhdessä tarinan pohjalta opettajan ohjastamina laulun: Tarina lyhennetään laulun sanoiksi tai hokemiksi, joihin tehdään yksinkertainen sävel kalevalaisen vuorolaulun tapaan.*

+ VINKKI!

- » *Kertomuksesta saa hienon esityksen esim. keuhkulaan: Osa lapsista soittaa ääniefektit taustalle ja osa kertoo tarinaa tai esitetään itse tehty laulu.*

YHTEISÖTARINA ESINEIDEN POHJALTA

- Samankaltainen harjoitus kuin edellä
- Ääniefektien sijaan tarinan virikkeinä toimivat opettajan valitsemat esineet
- Esineet nostetaan pussista/säkistä satunnaisessa järjestyksessä tarinan edetessä
- Tarina jatkuu niin, että esine esiintyy seuraavassa käänteessä

MUUNNELMA:

- Tarinaa voi viedä eteenpäin myös siten, että yksi lapsista hakee luokasta/ryhmätilasta haluamansa esineen (eikä sitä ole ennalta valittu, kuten edellä)
- Esineen valinta tapahtuu aina tarinankerronnan kaivatessa lisää virikkeitä
- Tällä tavoin oppilas voi tietoisesti johdattaa tarinaa tiettyyn suuntaan

+ EXTRA:

- » *Dramatisoikaa tai improvisoikaa tarina yksinkertaiseksi näytelmäksi ja näytelkää se esineiden kanssa!*

KUVARUNOJA

- Kirjoitetaan kuvan pohjalta yhdessä runo
- Lapset saavat sanoa huomioita kuvasta:
 1. Mitä/ketä näet kuvassa?
(5 pientä miestä)
 2. Mitä hahmot tekevät kuvassa?
(Istuvat lämpötyynyjen päällä)
 3. Säähavainto tai kuvan hahmojen tunnelma
(Kylmä)
 4. Mikä haisee/tuoksuu?
(Tuoksuu tee)
 5. Kuvassa on kuviteltu aarre. Minne se on piilotettu? (Aarre piilotettu lampun valoon)

+ VINKKI!

- » Tämä on vain yksi kaava. Keksi itse uusia kysymyksiä ja kaavoja!

Kuvakirjavinkit erillisessä liitteessä

VÄRIEN OMINAISUUDET

Tarvikkeet: vesiväripaperia, vahaliituja, vesivärit

- Valitaan yksi väri
- Kukin lapsi piirtää valitsemallaan värillä (vahaliidulla) vesiväripaperille kuvia asioista, joiden hän ajattelee olevan sinisiä, punaisia, keltaisia tai vihreitä (kukin valitsemansa värin mukaan)
- Kun piirustus on valmis, oppilas maalaa määrällä valittua väriä sisältävällä siveltimeillä haaleasti piirustuksen yli siten, että piirretyt kuvat jäävät näkyviin
- Kun kaikki työt ovat valmiita ja kuivuneet, tarkastellaan kuvia
- Millaisia asioita kukin väri pitää sisällään?
- Millainen tunnelma on punaisella värillä?
- Mikä vuodenaika tulee mieleen keltaisesta tai sinisestä väristä?
- Onko jokin väri lämmin tai kylmä, terävä tai veikeä, vakava tai äänekäs?
- Keksikää väriä kuvailevia sanoja yhdessä!
- Kirjoitetaan kullekin värille yhteinen runo vastaamalla luettelomaisesti kysymyksiin valitun värin mukaisesti:

Mitä vihreitä asioita tiedät/mikä on vihreää?

(Sammakko ja pensas ovat vihreitä)

Miltä vihreä tuoksuu?

(Vihreä tuoksuu ruoholta)

Miltä vihreä kuulostaa?

(Vihreä kuulostaa ruohonleikkurilta)

Miltä vihreä tuntuu?

(Vihreä kutittaa)

Mikä vuodenaika värisi on?

(Vihreä on kevät)

Sano vielä jotakin väristäsi.

(Vihreä väri saa minut nauramaan)

- Opettaja kirjaa vastaukset allekkain, jolloin vastauksista syntyy runo
- Voitte keksiä yhdessä lisää kysymyksiä

+ KIRJAVINKKI!

- » Huovi, Hannele: *Taivaanpojan verkko* (värisatuja)
- » Vuori, Julia: *Sika ja värit*

9. KALEVALA

Tässä kokonaisuudessa kuljetaan Elias Lönnrotin jalanjäljissä Kalevan kankahille ja Pohjolan perille. Kokonaisuudesta on poimittavissa myös yksittäisiä harjoituksia välipalaksi.

KALEVALA – SUOMEN KANSALLISEEPOS

Eepos tarkoittaa sankaritarinaa, joka on syntynyt kauan sitten. Eepoksen tekijöitä ei tunneta, vaan sen tarinat ovat kulkeneet tavallisen kansan ja runonlaulajien keskuudessa suusta suuhun. Suullisena perintönä liikkeessaan tarinat ovat saaneet monenlaisia muotoja, ja kalevalaisistakin runoista on olemassa monenmoisia muunnoksia.

Suomen kansalliseepoksen, Kalevalan kokosi aikoinaan Elias Lönnrot niminen lääkäri, joka kulki reppu selässään halki Suomen. Hän kulki talosta taloon, ja kirjasi kylillä tunnettujen runonlaulajien ja tavallisen kansan kertomuksia, jotka hän kokosi yksien kansien väliin Kalevalaksi.

Kalevalan päähenkilö ja sankari on Väinämöinen, kuulu runonlaulaja, jolla on ihmeellisiä taikavoimia.

Kalevala kuvaa monin paikoin kahden kansan rinnakkaiseloa ja valtataistelua. Tapahtumapaikkoina ovat Kalevalan kannas ja synkkä Pohjola. Kalevalan johtaja on mahtava Väinämöinen ja Pohjolan pomona häärii Pohjan akka Louhi.

Sekä Väinämöinen että Louhi olivat suuria tietäjiä, velhoja, joilla oli mahtavia taikavoimia. Runonlaulanta tarkoittaakin Kalevalassa usein loihtimista, noitumista.

ALKUKESKUSTELU

- Opettaja esittelee Kalevan pääpiirteittäin lapsille kertoen Kalevalan keruusta ja Elias Lönnrotista
- Apuna voi käyttää karttaa, josta näytetään kuinka pitkän matkan Elias Lönnrot kulki löytääkseen kaikki kalevalaiset kertomukset
- Lönnrotin Kalevalan keruumatkan kylät löytyvät mm. linkistä:
<http://www.juminkeko.fi/viena/kartta.html>

- Väinämöinen on Kalevalan sankari, ja hän taistelee usein Pohjan Akkaa vastaan. Väinämöinen ja Louhi mittelevät taikavoimin.
- Kalevala on kirjoitettu runomuotoon ja monet sanat ovat siinä outoja ja erilaisia kuin nykykielessä
- Opettaja lukee oppilaille näytteeksi pätkän **Väinämöisen runonlaulannasta**

POHDITAAN:

- Millaista Eliaksella on ollut runonkeruumatkoillaan?
- Miten hän on kulkenut ja taittanut pitkät matkansa, missä **yöpynyt, miten saanut elantonsa?**
- Millaisia esteitä hän on mahtanut kohdata matkallaan?
- Kuinka kauan hän on viipynyt matkoillaan?
- Miten nykypäivänä **kerätään/talletetaan** runoja? Ovatko jotkin asiat helpottuneet?

- Mitä ominaisuuksia sankariin on liitetty ennen, millaisia asioita hän on tehnyt?
- Millainen on ollut pahis entisaikaan? Mitä luonteenpiirteitä häneen voidaan yhdistää?
- Millaisia ovat nykypäivän sankarit ja pahikset? Vaaditaanko sankareilta samoja asioita kuin ennen vai ovatko jotkin seikat muuttuneet?
- Mitä ajatuksia kalevalainen kieli lapsissa herättää?
- Pohtikaa myös, mitkä nykypäivän sanat ovat sellaisia, joita Väinämöinen ei mitenkään voisi ymmärtää? (tietokone, jääkaappi, internet)

SAMMON TAONTA

(Suomen lasten Kalevala)

- Opettaja lukee Suomen lasten Kalevalasta luvun Sammon taonta (s.48)
- Luetaan myös hiukan lyhennetty alkuperäinen versio Kalevalasta (Runo 10, säkeet 81–432)

KESKUSTELLAAN TARINASTA:

- Millaisia olivat tarinan henkilöt?
- Kuka oli ”hyvis” ja kuka ”pahis”?
- Miksi Sampo oli Louhelle tärkeä?
- Millainen voisi olla tämän päivän Sampo, ja mitä se valmistaisi?

+ KIRJAVINKKI!

- » Laulajainen, Leena: Lumottu lipas (mukaelmia Kalevalan tarinoista, runosatuja)

HARJOITUKSIA:

1. Aamurunno

- Valitaan aamurunoksi Kalevalasta Sammon taonta -runo (10. Runo, säkeet 397–402)
- Runoa lausutaan yhdessä vähintään viikon ajan joka aamu, jotta lapset oppivat runon ulkoa
- Aluksi lausutaan opettajan johdolla siten, että lapset toistavat kaikkuna
- Kun runo on tuttu, lausutaan yhteen ääneen ilman toistoa
- Nostetaan runosta esiin alkusoinnut (alkusointu = rivin samalla alkukirjaimella alkavat sanat)
- Alkusoinnillista sanaa lausuttaessa polkkaistaan jalalla maata, jotta saadaan lausuttavasta runosta hyvin esiin kalevalainen rytmi
- Alla Taonta-runon alkusoinnut:

Laittoi tuulet lietsomahan,
väkipuuskat vääntämähän.
Lietsoi tuulet löyhytteli:
itä lietsoi, lietsoi länsi,
etelä enemmän lietsoi,
pohjainen kovin porotti.

Lietsoi päivän, lietsoi toisen,
lietsoi kohta kolmannenki:
tuli tuiski ikkunasta
säkehet ovesta säikkyi,
tomu nousi taivahalle,
savu pilvihin sakeni.

2. Tarinajana

Ks. Sukella satuun -osio

3. Sammon äänimaisema ja liike

Äänet:

- Suunnitellaan pienissä aikuisen johtamissa ryhmissä äänet Sammolle (esim. ryhmä puoliksi)
- Millaisen jytinän, sihinän, rytinän, puhinan ja paukkeen ryhmä saa esille itsestään?
- Äänet voidaan toteuttaa joko pelkästään ihmiskeholla tai sovittuja apuvälineitä käyttäen
- Kukin ryhmä esittelee äänimaiseman toisille tai soitetaan yhteinen äänimaisema
- Kuulijat istuvat lattialla rykelmässä silmät suljettuina
- Äänen tuottajat voivat asettua kuulijoiden ympärille tai rykelmäksi

Liike:

- Jatketaan samoissa ryhmissä
- Ryhmä rakentaa Sammon omista kehoistaan (aikuinen auttaa)
- On hyvä rakentaa kone osa kerrallaan eli lapset asettuvat koneen osiksi yksi kerrallaan
- Suunnitellaan kone neuvotellen
- Suunnitellaan myös sammon liike ja äänet
- Liikkeet on helppo toteuttaa siten, että jokainen osa (eli lapsi) saa toteuttaa haluamaansa toistuvaa liikettä

- Edellä suunniteltua äänimaisemaa voidaan käyttää hyväksi, mutta myös kokonaan uusi äänimaisema on mahdollinen
- Kun kaikki lapset toistavat yhtä aikaa omaa liikettään (ja ääntään) on Sampo käynnissä!
- Koneet esitellään liikkeen kera muille ryhmille

4. Kuvia Kalevalasta

- Vertailkaa Akseli Gallen-Kallelan maalaamaa teosta Sammon taonta ja Mauri Kunnaksen versiota sammon taonnasta kirjasta Koirien Kalevala (Kuva on piirretty Gallen-Kallelan teosta mukaillen)

+ KIRJAVINKKI!

- » Martin, Timon – Siven, Douglas: Akseli Gallen-Kallela, elämäkerrallinen rapsodia s.91
- » Kunnas, Mauri: Koirien kalevala

+ EXTRA:

- » Vertailkaa myös muita Gallen-Kallelan ja Kunnaksen kuvia. (Useimmat kuvat löytyvät yllä mainituista teoksista)

5. Pala sammosta

- Opettaja lukee Suomen lasten Kalevalasta luvut Sammon ryöstö ja Taistelu sammosta (s.145 – 158)
- Opettaja on kerännyt pöydälle erilaisia pieniä esineitä: kiviä, ruuveja, muttereita, korkkeja, simpukankuoria, helmiä, keppejä, käpyjä yms.
- Esineet ovat pieniä palasia sammosta, joka on löytynyt järven pohjasta

- Kukin lapsi saa valita itselleen palan sammosta
- Jokainen lapsi saa vuorollaan sanoa, mitä ominaisuuksia uskoo ja toivoo oman sammon palasensa itselleen antavan: rohkeutta, itsehillintää, iloa, naurua, lukutaitoa jne.
- Sammon palanen toimii taikakaluna kiperissä tilanteissa

+ HUOM!

- » Sammon pala voi antaa ainoastaan henkisiä ominaisuuksia tai auttaa joidenkin taitojen opettelussa!

+ EXTRA:

- » Askarrelkaa sammon palasesta koru/onnemuletti.

KALEVALAN SANAT

SANANSELITYSTÄ

- Yrittäkää selittää ja keksikää omia selityksiä erilaisille kalevalaisille sanoille ja sanonnoille
- Oikean vastauksen löytyminen ei ole tärkeää, mutta opettaja voi paljastaa oikean merkityksen lopuksi

Outoja ja erikoisia kalevalaisia sanoja liitteessä

1. Liikkuminen kalevalaiseen tyyliin

- Opettaja valitsee useampia liikkumista kuvaavia verbejä Kalevalasta
- Lapset kulkevat vapaasti kävellen tilassa, ja opettaja soittaa esim. kehärumpua (myös kantele sopii tähän tilanteeseen erinomaisesti!)
- Kun musiikki loppuu, opettaja kehottaa liikkumaan jollain ”kalevalaisella tavalla” (opettaja rummuttaa/soittaa liikkumisen merkiksi sanan antaman mielikuvan mukaan villisti/rauhallisesti)

Mato musta muikkoavi = MUIKOTKAA tekin!

+ HUOM!

- » Lapsille on hyvä korostaa, ettei ole **oikeaa** tapaa liikkua ole, **kaikki** käy! Keksitään vain mahdollisimman hauskoja liikkumistapoja!

2. Loitsut

- Opettaja lukee kalevalaisia loitsuja (Loitsut liitteessä)
- Keskustelu (ks. Loitsut, Kielellistä kutittelua –osio)
- Tehkää itse alkusoinnullinen loitsu Kalevalan hengessä

Kaava löytyy osiosta Riimit rullalle ja sadut sankoon, Oma loitsu

10. LÄHTEET JA VIRIKKEET:

Allenius, Kaarin & Väyrynen, Taru: Sanataiteen taimitarha. Kirjakiehinen Oy. Vaasa 1993.

Hakamo, Maija-Leena: Puhekuplia. Lasten Keskus 2011.

Heikkilä, Jorma & Kantola, Kaisa: Luova kirjoittaminen. WSOY. Juva 1983.

Johnstone, Keith: Impro. Yliopistopaino. Helsinki 2001.

Koski, Mervi & Tuominen, Taija: Taskut täynnä tarinoita. Cultura Oy. Turku 1994.

Mäkelä, Marja-Leena: Sanaista taidetta. BTJ Kirjastopalvelu Oy. Helsinki 2005.

Parkkola, Seita & Repo, Niina: Timantinmetsästäjä. WS Bookwell. Porvoo 2004.

Rooyackers, Paul: Kielileikkikirja. Painatuskeskus Oy. Helsinki 1995.

Toivanen, Tapio: Lentoon! WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki 2007.

Torneus, Margit & Hedström, Gun- Britt & Lundberg, Ingvar: Löytöretki kieleen. Valtionpainatuskeskus. Helsinki 1991.

Taite-arkisto: www.tampere.fi/taite

Sanataideopettaja Teija Rääpysjärvi, Kajaani

Omat arkistot ja muistiinpanot vuosien varrelta

*Lisäksi virikkeenä on toiminut laaja otos lastenkirjallisuutta ja kuvateoksia.
Teosten tiedot löytyvät niiden harjoitusten yhteydestä, johon ne ovat toimineet virikkeenä.*

LIITTEET

Arvontaloruja

Entten tentten teelika mentten
hissun kissun vaapula vissun
eelin keelin klot
viipula vaapula vot.
Eskon saun
piun paun
Eemeli vastasi:
Nyt pois!

Hiiri mennä tassutteli
tämän tuvan alle.
Mitä sinne tekemään?
Kurjen lehmia paimentamaan.
Mitkä niiden nimet ovat?
Viikuna, Vaakuna,
Venekokka, Tuohinokka.
Mene sinä tästä portista pois.

Mikko kokko konnan poika
sai kolme simpukkaa.
Yhden möi, toisen söi,
kolmannen antoi kissalle.
Kissa meni kiikkuun,
istui Mikon piippuun.
Mikko sanoi kissalle:
Hyppää piipusta pois!

(Lähde: Suomen lasten runotar, toim. Kaarina Helakisa, Otava 2001)

Muita teoksia, joista löytyy arvontaloruja:

Lipponen, Ulla (toim.): Kuukernuppi

Koski, Mervi (toim.): Västäräkki vääräsääri

Voi voi sentään
kuinka monta kertaa
ihmisten lapset ilmassa lentää,
tuulissa, pilvissä,
hampaat irvissä,
karvalakit korvissa,
housut polvissa,
pii paa pois.

Apina kapina kiipesi puuhun,
putosi sieltä poliisin suuhun,
poliisi luuli sitä makkaraksi
ja puraisi palan pois.

Vio dio veden duu
sortentiina ähky
Vesi-Antin liiliroppi
Kämpä-Jaakon tupamökki,
meni ojalle onkimaan,
Kynä-Kaija leijaa.
Sis ris ris.

Loruja narun hyppäjille

Nallekarhu, nallekarhu,
tule sisälle!
Nosta tassusi,
pyöri ympäri,
niiaa,
kumarra,
potkaise,
katso taivaalle,
stiplaa,
älä mene pois,
mene pois!

Aku, Aku Anka
Mene sisälle!

Aku, Aku Anka
pudota hanskasi!

Aku, Aku Anka
pyöri ympäri!

Nallekarhu, nallekarhu,
kättä ojenna.
Nallekarhu, nallekarhu,
istu potalle.
Nallekarhu, nallekarhu,
pyöri ympäri.
Nallekarhu, nallekarhu,
juokse pois!

Aku, Aku Anka
nosta hanskasi!

Aku, Aku Anka
mene kotiisi!

(Lähde: Västäräkki vääräsääri, toim. Mervi Koski, Karisto Oy 2007)

Loitsuja

KALEVALASTA

Verensulkusanat

(Yhdeksäs runo, säkeet 343–352)

Piäty, veri, vuotamasta,
hurme, huppelehtamasta,
päälleni päräjämästä,
riuskumasta rinnoillen!
Veri, seiso kuni seinä,
asu, hurme, kuni aita,
kuin miekka meressä seiso,
saraheinä sammalessa,
paasi pellon pientaressa,
kivi koskessa kovassa!

Koiranlumoussanat

(Kahdestoista runo, säkeet 373–378)

Sule, Hiisi, haukun suuta,
Lempo, koiran leukaluuta,
laita sulkusuun etehen,
haitta hammasten välihin,
ettei ennen ääntä päästä
miehen mentyä sivuitse!

Muita teoksia, joista löytyy loitsuja:

Havaste, Paula: Loitsukirja, Gummerus 2007

Helakisa, Kaarina: Niille joilla on nauravat korvat, Otava 2008

Löytty, Kaija: Prinssi Pipariksi, WSOY 1985

Metsämiehen lukuja

(Neljästoista runo, säkeet 31–44)

Miesty, metsä, kostu, korpi,
taivu, ainoinen Tapio!
Saata miestä saarekselle,
sille kummulle kuleta,
jost' on saalis saatavana,
erän toimi tuotavana!
Nyyrikki, Tapion poika,
mies puhas, punakypärä!
Veistä pilkut pitkin maita,
rastit vaaroihin rakenna,
jotta tunnen, tuhma, käyä,
äkkiouto, tien osoan
etsiessäni ereä,
antia anellessani!

Puheharjoituksia

- A** - Alavilla mailla hallanvaara! / - Akka alkaa kantaa kalaa pataan.
- E** - Kelle Ellen pesee helle-essua? / - Mene veteen, veneen eteen!
- I** - Iki-Hiisi hiiskui kiiskelle: siirry sivuun!
- O** - Oton nolo olo / - Onko Osmo kotona?
- U** - Luumupuu juurtuu, juurtuu luumupuu / - Turvonnut on kuuloluus,
totuus on mummon suus, kuus on kuulto uus
- Y** - Yleinen syyttäjä sytytti hyisen hymynsä: syylliset pystyyn!
- Ä** - Tässä säässä järvi jäässä, tässä päässä järki jäässä /- Ähtärin äkäinen
ämmä tähtäsi rätillä ämpäriä
- Ö** - Örmölän hölmö pöllö kökötti pyökkipölkyllä
- F** - Fakiiri puhalsi fagotti-fanfaarin
- H** - Harmaan hevosen hurja harja hohti huurteessa
- J** - Jouni jauhaa jäkäliä – jäkäliä jauhaa Jouni
- K** - Kukko kykki, kana kykki, koko kökkelö kökötti
- L** - Lämmin lammen laineen loiske!
- M** - Mummo möi munia, maukkaita maalaismunia /
- Mato maisteli mansikkaa, mummo muisteli mustikkaa, mehiläinen
meni menojaan
- N** - Niilo niitti nurminiityn

- P** - Pippilän pappilan paksuposki-piski popsi pappilan pavut poskeensa
- Appilan pappilan apupapin papupata pankolla kiehuu ja kuohuu
- R** - Risto-renki riihenperällä kärrynpyöriä tervaamassa /- Riisin raasin rusina, kärrynpyöriä tusina!
- S** - Vesihiisi sihisi hississä
- Sisilisko sihisi, sisilisko suhisi, sisilisko livisti saunaan
- T** - Totta Toivanen tekevi, vettä kelkalla vetävi! /- Taatto toi tukuttain tulitikkuja
- V** - Vesi vanhin voitehista

KILLE KIELINEN

”Eräänä päivänä Kille Kielinen päätti tehdä suursiivouksen.

- Ensin hän pesi seinät (liikuta kieltä poskea vasten suun sisäpuolella)
- Sitten hän pesi katon (kieli vasten kitalakea)
- Myös lattia oli likainen, joten hän pesi sen oikein huolellisesti (kieli vasten alaikenä)
- Myös ikkunat täytyi puhdistaa, ensin ulkopuolelta, sitten sisäpuolelta (kieli hampaiden ulko- sitten sisäpintaa vasten) jotkut ikkunat olivat auki (raot, puuttuvat hampaat), ja hän harjasi nekin oikein hyvin
- Seuraavaksi Kille siivosi ulkoportaot (kieli vasten alahuulta, tavoitellaan leukaa)
- Savupiippuakin piti puhdistaa (kieli vasten ylähuulta, tavoitellaan nenää)
- Lopuksi hän ravisteli matot (kieli työnnetään ulos, taivutetaan pää alas ja ravistellaan)
- Ja niin oli koko talo siivottu.”

(Lähde: Löytöretki kieleen, Torneus – Hedström - Lundberg, VAPK – Kustannus 1991)

Savon murre sanoja

ahkeruuskuppi
ankkajiässä
apusilimät
elleskaappi
eto
elehursti
hatjahtanut
hikilauvvat
hoeluttoo
hounia
hussakka
huplattoo
hölläpöksyt
höörti
hölöppä
jeru
jullittoo
juopero
kaekistellen
kaplakka
karapiikki
keppeemeinane
kämähtöö
kinkama
kinttukiänne
kiäkäle
kuulistella
kuuhake
kytkyset
kyträke
lankaantua
leivähhäkä
läsökki
nikara
nuutee

ylimääräinen kahvikupillinen
läpijäätyneenä
silmläsit
ilkeys, pila
mainio
suuri kangaskappale
lievästi pilaantunut, haalistunut
leveät sukset
läikyttää
ahmia
paksu höyry, sumu
rupatella
väljät housut
voima, vauhti
salpa, este
poika
ulista
mutkainen ura tai oja
joka kerta
riita, kahina
sitkeä vanhus, teräsvaari
hupsu
liukastua, kaatua äkkiä
mäennyppylä
polvitaive
palanen esim. lihaa tai juustoa
kurkkia toisten takaa
kumara ihminen
turvavyö
lapsi (hellittelynimi)
luovuttaa, jättää kesken
pieru
laiskuri
pieni haava
väsynyt

nöpelö	liian pieni, jotta saisi otteen
perselli	persilja
puustaen	kirjain
rasselehtia	tehdä työtä verkalleen
riehtilas	iso ja epämääräisen muotoinen kakku
riäpsästellä	tehdä kepposia, ilkeillä
solokku	laiha keitto
sutjata	maalata, hangata
taasa	pesuvati
tapata	hävitä, kärsiä tappio
tuorustae	torstai
tyköveto	hajuvesi
töplähtee	katketa, irrota helposti
urritto	laulaa matalalla äänellä
varnia	kulkea hitaasti
vetkä	vetinen
vinttiimet	kengät
öylöne	eilinen
heratyynessä	kaikessa rauhassa
hersyttimet	huulet
hoprehtia	ahkeroida
häverikki	häiriö
iilakka	into, kova halu
illukka	kuje, leikillinen kiusanteko
jäläkkyörä	perässäkulkija, seuraaja
kilihu	vilkas
leetta	pullapitko
lirppo	ohut kiisseli
lotukka	käsilaukku
naju	äly, muisti, oppimiskyky
nöpsyt	naisten muodikkaat hienot vaatteet
otampönkkä	nenä
pöekylä	laiska ihminen
pötkyonni	yhtämittäinen menestys, jatkuva onni
sumsihva	rikkalapio
turpahöylä	huuliharppu

(Lähteet: Pekka Vepsäläinen, *Aena kun silimä välttää*, WSOY 2003 ja Unto Eskelinen, *Tavvoo savvoo*, WSOY 2002)

Täydennettävät riimit

Näin kerran unta, että maistoin...	(lunta)
Oli herran hiiri, nimeltänsä...	(Siiri)
Kissa istui puussa, iso silakka...	(suussa)
Jos ei maistu kauravelli, ota silloin...	(karamelli)
Alkaa joulu, loppuu...	(koulu)
Sinä olet rotta, jos et puhu...	(totta)
Sillä kiristää vyö, joka paljon...	(syö)
Niu, nau naukku, keltä pääsi...	(paukku)
Tuolla seisoo talo, ikkunassa...	(valo)
Vedessä ui hauki, iso kita...	(auki)
Laitumella sonni, nimeltänsä...	(onni)
Rosvo retkiltään palaa, hiipii aivan...	(salaa)
Kuulin aamulla että, illalla sataa...	(vettä)
Kuules tuhma kissa, täällä haisee...	(pissa)
Sano puukko, anna kullalle...	(suukko)
Sano talo, sun housus...	(palo)
Sano lammas, sulta lähti...	(hammas)

(Lähde: Löytöretki kieleen, Torneus – Hedström - Lundberg, VAPK – Kustannus 1991)

KALEVALASTA poimittuja outoja sanoja

hutjukka (pien hutjukka)	lapsi, pikkupoika
siepile	kappale, palanen
kaikerrehtaa, kaikertaa	itkeä, valittaa
hankaniekka	soutuvene
riuskua	roiskua
luksutella	aukaista lukot
satalauta	puuvene
väkipuuskat	tuulet
kuikutella	valittaa
kariperä	raippa, vitsa
kalhut	sukset
väännätys	laulu, laulaminen
vuottaa	odottaa
hurme	veri
suonikosken sortaja	haavan parantaja, veren tyrehdyttävä
sorottaa	virrata
pohjaista	polkaista jalalla
kypenet	tuhkat
rutimoraita	tammi (puu)

KALEVALA – verbejä

1. takoa taputtelevi, lyöä lynnähyttelevi -> lynnähytelkää!
2. laski ruoskalla hevoista, nauskahutti nauhallansa -> nauskahutelkaa!
3. kyllä Kyllikki valitti, Saaren kukka kuikutteli -> kuikutelkaa!
4. laski virkkua vitsalla, karkutti kariperällä -> karkutelkaa!
6. siitä lieto Lemminkäinen, ajavi karittelevi -> karitelkaa!
7. astua taputtelevi, käyä kulleroittelevi -> kulleroitelkaa!
8. astua lykyttelevi -> lykytelkää!
9. käyä kälkähyttelevi -> kälkähytelkää!
11. jo tulla turahtelevi -> turahdelkaa!
12. käyä kääramöittelevi -> kääramöitelkää!
13. tulla tuhuttelevi -> tuhutelkaa!

KIRJAVINKIT

RUNOT, LORUT TUNNELMAT:

Huovi, Hannele:	Karvakorvan runopurkki (arki, tunteet, elämäntaidot)
Huovi, Hannele:	Matka joulun taloon (joulun tunnelmaa; runoja ja satuja)
Itkonen, Jukka:	Kaupunkiretki (kaupunkiaihieisia)
Itkonen, Jukka:	Koipihumppa (luontoaiheisia)
Itkonen, Jukka:	Be&Pop (sanojen ja äänneiden leikkiä)
Itkonen, Jukka:	Aakkoslammas loksuhammas (kirjaimia)
Jaatinen, Sanna(toim.)	Neulaspolku (luonto- ja vuodenaikarunoja)
Juvonen, Riikka:	Kun höyhen putoaa (tunnelmia)
Korolainen, Tuula:	Aave-aakkoset (kirjaimia)
Korolainen, Tuula:	Kuono kohti tähteä
Korolainen, Tuula:	Kuono kohti joulua (joulu)
Kunnas, Kirsi:	Tiitiäisen tuluskukkaro (kirjainloruja, kielileikkejä)
Marttinen, Tittamari(toim.)	Onnenpäiviä (Runoja lapsen juhliin)
Nuotio, Eppu:	Hyttysenkesityttäjä (ammatteja)
Nuotio, Eppu:	Näin pienissä kengissä (pieniä ja suuria murheita)
Parkkinen, Jukka:	Sananjalkoja metsäpolulla (luontoaiheisia)
Pispa, Kaija:	Titulein taikasanat(mm. tunteita)
Pispa, Kaija:	Prinssi Pipariksi (mm. loitsuja)
Ruohonen, Laura:	Allakka pullakka / Yökyöpelit (outoja tyyppejä ja äänneiden leikkiä)
Ruotanen, Atu:	Satulaan!
Sironen-Hänninen, Sirpa:	Ipanakerä (loruja ja lauluja arkeen ja juhlaan, sis. CD:n)
Vento-Makkonen:	Puhvelilettu (kielen leikkiä)

UUSIA JA VANHOJA SATUJA:

Alasalmi, Päivi:	Turhamainen aasi (melkein perinteisiä satuja)
Helakisa, Kaarina:	Sinitukkainen tyttö ja muita satuja (kokoelma)
Huovi, Hannele & Louhi, Kristiina:	Maailman paras napa (tutkimusretki omaan itseen)
Huovi, Hannele (toim.):	Tammen kultaiset sadut (satuja musiikista)
Juvonen, Riikka:	Mummon satukirja (kauniita, perinteisen oloisia satuja)

Kauppila, Katriina(toim.):	Kaiken maailman eläinsadut (loistava kokoelma eläinsaduista)
Kunnas, Mauri:	Seitsemän koiraveljestä (loistava lasten versio klassikosta!)
Loivamaa, Ismo & Louhi, Kristiina:	Tammen suuri satuaarre (satuja ympäri maailman)
Lupton, Hugh:	Ihmesatuja eri maista
Mäkinen, Kirsti:	Suomen lasten Kalevala (Kalevala satujen muodossa)
Pakkanen, Kaija:	Lastenkamarin satuja (perinteisiä satuja)
Percy, Graham:	Satuja eri maista
Useita toimittajia:	Satuparaati (loistava kokoelma uutta ja vanhaa)

KIRJOJA ERI TEEMOIHIN:

Browne, Anthony:	Martti murehtija
Frazon, Päivi & Airola, Sari:	Surusaappaat (suru, inspiroiva kuvitus)
Jalonen, Riitta & Louhi, Kristiina:	Tyttö ja naakkapuu (suru, luonto, inspiroiva kuvitus)
Heikkilä, Petra:	Kimurantti juttu (vanhempien riitelystä lapsen näkökulmasta)
Itkonen, Jukka:	Kirpun matka maailman ääriin (rohkeus, kasvaminen)
Kallio, Katja & Lindholm, Maggie:	Bibi muuttaa Suomeen (muutto, elämänmuutos)
Kirkkopelto, Katri:	Muusan ja Maestron taideseikkailu (taiteen monet muodot)
Laulajainen, Leena & Kirkkopelto, Katri:	Kumma kirje (lukemaan oppiminen)
Laulajainen, Leena & Louhi, Kristiina:	Alvar, avaruusjänis (erilaisuus)
Laulajainen, Leena & Louhi, Kristiina:	Alvar ja varjo (ystävyyden, omat rajat)
Lindenbaum, Pija:	Henna ja hurjat hirvet (sosiaaliset taidot)
Lindenbaum, Pija:	Kenta ja Barbiet (sukupuoliroolit)
Lindenbaum, Pija:	Kun Ollin äiti unohti (vanhempien väsymys)

(Huom! Katso myös muut Lindenbaumin kirjat!)

Marijanovic, Stanislav:	Kotihirviöiden käsikirja (arjen harmit saavat uudenlaiset kasvat!)
Marttinen, Tittamari:	Voiko tuulipuvussa lentää (sanaleikkiä, sanataidetta)
Mäkelä, Hannu & Louhi, Kristiina:	Minä olen pikkupanda (Kuka minä olen?)
Mörö, Mari & Nygård, Marjo:	Ihan sopiva maailma (suorituspainet)
Mörö, Mari & Nygord, Marjo:	Surunappi (suru, kuolema, syöpä)
Parvela, Timo & Talvitie, Virpi:	Keinulauta (ystävyyden, monenlaiset tunteet)
Parvela, Timo & Talvitie, Virpi:	Karuselli (ystävyyden, monenlaiset tunteet)
Parvela, Timo & Talvitie, Virpi:	Onnenpyörä (ystävyyden, monenlaiset tunteet)
Parvela, Timo:	Hilma ja pingviini (hyvät käytöstavat)
Tapola, Katri & Talvitie, Virpi:	Satu joka oli totta (tunteet)

Tapola, Katri & Talvitie Virpi:	Unilintu ja Uljas sankari (unet, sankaruus, kiusaaminen)
Tonteri, Maisa & Talvitie, Virpi:	Okko oravan kaksi pesää (ero)
Venho, Johanna:	Otto loikkaa ojan yli (koulun aloittaminen)
Vuori, Julia:	Sika ja tunteet
Vuori, Suna & Kirkkopelto, Katri:	Hirveää, parkaisi hirviö (olemassaolo, elämän suuret kysymykset)
Vuori, Suna & Kirkkopelto, Katri:	Hirmuista koulupäivää, Hirviö (koulun aloittaminen, jännittäminen, ystävyys)

LUONTO JA YMPÄRISTÖ

Jalonen, Riitta & Louhi, Kristiina:	Minä, äiti ja tunturihärkki (myös tunteet)
Jalonen, Riitta & Louhi, Kristiina:	Revontulilumi (myös tunteet, inspiroiva kuvitus)
Koivisto, Aura & Sauso, Risto:	Kilin kesä ja kanan pesä (kotieläintarinoita ja valokuvia)
Nikkinen, Irja & Koivunen, Milla:	Kotimetsän paras kirja (ympäristökasvatus, ekologisuus)
Niemelä, Reetta & Lumme, Leena:	Miljan kesä /Miljan syksy/Miljan talvi/Miljan kevät /Miljan kaupunki
Nummi, Petri & Peltola, Anne:	Tuuli ja taikametsän yö
Pitkäranta, Maijaliisa:	Lasten oma metsäkirja
Suonpää, Juha & Korte, Marja-Leena:	Taikaämpäri (kierrätys)

KANASANPERINNE, LUONNONHENGET JA HALTIJAT:

Hjelt, Marjut:	Taikametsä (suomalainen metsänväki)
Hjelt, Marjut:	Lumoava haltijakansa
Koski, Mervi:	Suomalaisia haltijoita ja taruolentoja
Koski, Mervi:	Västäräkki vääräsääri (kansanloruja ja -runoja eri aikakausilta)
Laulajainen, Leena:	Lumottu lipas (Kalevalan tarinoista mukailtuja runosatuja)
Luova, Kirsti:	Vellamo, veden tyttö (satu Vellamosta)
Mäkinen, Kirsti:	Suomen lasten Kalevala (Kalevala satujen muodossa)
Ojanen, Eero:	Peikot, keijut ja haltijat
Timonen, Eija:	Riimurasia (tarinoita noidista, peikoista ja muista oudoista olioista)

KUVAKIRJAT: (JA KIRJOJA, JOIDEN KUVITUSTA VOI KÄYTTÄÄ TARINOINTIIN)

Katajavuori, Riina & Savolainen, Salla:	Mennään jo kotiin (Erilaisia koteja)
Ruohonen, Hannamari:	Eläinten kaupunki (etsi kuvista omat sankarisi ja luo tarina!)
Toikka, Oiva:	Aasinsilta ja niin edelleen...
Utrio & Helakisa & Harjanne:	Lapsuuden Suomessa (kuvia lapsista eri aikakausilta)
Suonpää & Korte:	Taikaämpäri (kuvia jätteistä, kierrätyksestä)
Pitkänen & Pitkänen:	Pete ja Veera saarella (saaristoihteisia tunnelmakuvia)
Levanto & Vuori:	Unen näkijä tulee (eri aiheita, tunnelmia, Simbergin maalauksia)
Pitkänen & Huovi:	Missä on kesän pesä? (kesätunnelmia, kotieläimiä, lapsia)
Rönkkö & Ojutkangas:	Lapsuuden kuvat

Muista myös kotiseutu-, valokuva- ja taidekirjat!

MUSIIKKIVINKKEJÄ:

Aubry, Rene:	Projection privee: et la musique originale
Juhola, Johanna:	Mi retorno
Tikanmäki, Anssi:	Maisemakuvia Suomesta 1
Tikanmäki, Anssi:	Maisemakuvia Suomesta 2
Viljamaa, Milla:	Paras aika päivästä
Eri säveltäjiä/esittäjiä:	Classics for children

Soundtrackit:

Nousukausi (Kerkko Koskisen instrumentaali-biisit)
Pingviinien matka (March of the penguins)
Pirates of Caribbean (merirosvot, voimakas musiikki!!)
Charlie Chaplin -elokuvat

Ääniefektit:

SOUND LIBRARY SONOTHEQUE SONOTECA/Kokoelma
(Ääniefektejä luonnosta teollisuuteen ja ihmisistä kulkuneuvoihin)

SOUND OF NATURE -sarja
(Sarja CD-levyjä, joista löytyy kattava otos erilaisten luonnonympäristöjen ääniä)

Kulttuuripolku

TARINAPOLKU